

Români
Independenți
din Serbia

GLASUL

*Prin cultură
la identitate
și spiritualitate*

CERBICIEI

REVISTĂ DE CULTURĂ ȘI ISTORIE A ROMÂNILOR DIN SERBIA * Nr. 5 * Anul II * 2011 * Vârșeț

Evangelistul Matei din
Tetraevangheliarul srediștean (1552)

Din sumar:

**Tetraevangheliarul
srediștean
din 1552**

**Interviu cu
Părintele Protopop
Boian Alexandrovici**

**Viața și activitatea
lui Vasile Postecă**

**S. C. "Doina" din
Alibunar**

**Un locaș sfânt,
păstrător de datini -
Crucea cu patru stâlpi**

ROMÂNII INDEPENDENȚI DIN SERBIA

Renăștere și perspectivă

scrie: drd. Dorinel Stan, președintele R.I.S.

Inițiativa a pornit de la un grup de intelectuali deveniți ulterior membrii fondatori, care nu au dorit să devină părtași manipulatorilor autoimpuși pe scena minoritară, au acționat rațional și onest, înființând grupul de cetățeni "Românii Independenți din Serbia", pentru alegerea noului Consiliu Național Român.

În această ordine de idei, purtătorul Listei "Românilor Independenți din Serbia" (posterior unul din vicepreședinți) a fost ales un preot călugăr, unicul Arhimandrit al românilor din Serbia, din toate timpurile - Longhin Muncean.

La Adunarea de constituire din 15 august 2010, ținută la Vârșeț, delegații au adoptat în unanimitate actul de constituire al Românilor Independenți din Serbia. Adunarea electorală a ales prin vot secret Consiliul "Românilor Independenți din Serbia", alcătuit din 15 membri. Menționăm că în Platforma de Program și Planul de activitate au fost stabilite dezideratele de apărare a intereselor majore ale minorității naționale române și refacerea spirituală a românilor din Serbia – prin CULTURĂ.

Fără nici o susținere și sprijin, atât de la Belgrad, respectiv București, în campania electorală, "Românii Independenți din Serbia", s-au bazat pe Platforma de Program. Obțin încredere în viziuni pe termen lung, dând doi reprezentanți în actuala componență a Consiliului Național Român din 23, (președintele R.I.S. Dorinel Stan și Arhimandritul Longhin Muncean, respectiv coordonatorul Comisiei pentru Culte). La alegerile pentru noua structură a Consiliului Național Român, Independenții, organizație nou înființată, obțin cca. 10% din electorat, în jur de 1000 de voturi. Este un început promițător, un început de drum mare, care ne dă încredere, speranțe și impuls.

În momentul de față, Românii Independenți din Serbia sunt o asociație de interes obștesc al românilor din Serbia, independentă și împreună cu

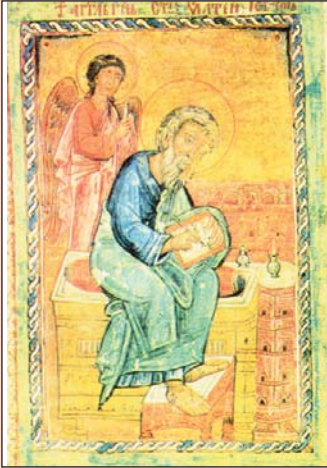
Biserica Ortodoxă Română, apără și reprezintă interesele vitale ale românilor.

Românii Independenți din Serbia editează unica revistă cu profil cultural și istoric a românilor din Serbia "Glasul Cerbiciei" - Ediție nouă (până în prezent au apărut 4 numere).

"Românii Independenți din Serbia", inițial o Listă electorală independentă (grup de cetățeni), azi organizație cu aspect cultural, informativ și editorial, reprezintă o punte între adevăr și destin, o nouă abordare a tinerilor entuziaști, creativi și pragmatici, care știu, pot și își doresc cu adevărat prin CULTURĂ: Unitatea românească și păstrarea identitară. Românii Independenți din Serbia sunt reprezentantul civic de determinantă care s-a angajat, în primul rând, prin cultură în planul promovării și dezvoltării conștiinței naționale pe întreg teritoriul Serbiei și al afirmării specificului național românesc.

Scopul primar al strategiei "Românilor Independenți din Serbia" este refacerea spirituală, reorganizarea și reafirmarea valorilor patrimoniului cultural și uman românesc din Serbia, iar proiectul Românilor Independenți din Serbia este: "Prin cultură la identitate și spiritualitate".

Prioritatea în anul Domnului 2011, este crearea unui mecanism de informare a comunității românești cu privire la evenimente și aspecte legate de cultura, civilizația și spiritualitatea românească în vederea pregătirii populației pentru recensământ. Primordiar este de a face cunoscută cultura și istoria milenară a românilor din Serbia în toate ipostazele și de pe poziția minoritară percepută sub configurația sa de colectivitate. "Românii Independenți din Serbia" vor acționa nemijlocit în direcția păstrării identității și spiritualității românești, nu declarativ, ci prin implicare directă în soluționări, implementări, realizarea imperativului și visului secular - Unificarea tuturor românilor din Serbia prin CULTURĂ.

DIN SUMAR:

**drd. Dorinel Stan:
Tetraevangheliarul
srediștean din 1552**

pg. 04 - 08

**Liviu Stamin:
Interviu cu Părintele
Protopop
Boian Alexandrovici**

pg. 20 - 22

**Dr. Trăilă Spăriosu:
Se poate menține
învățământul nostru?**

pg. 16 - 17

**Ioan Ciama:
Boala și moartea lui
Eminescu,
între mit și realitate**

pg. 27

**Gheorghe Vulcu -
Pleșu:
Crucea cu patru
stâlpi**

pg. 12 - 13

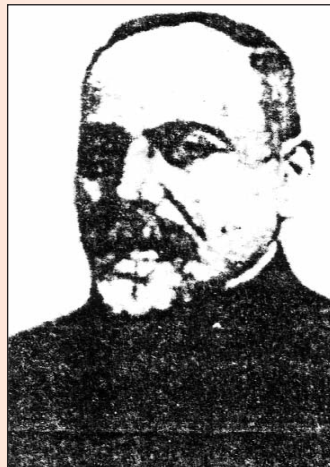
**Dr. Mircea Măran:
Rolul intelectualității
române din Vârșeț în
evenimentele de la
1848-49**

pg. 24-26

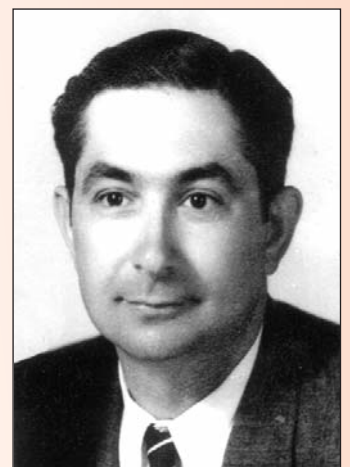
**Maria Păuța Gașpăr:
Preotul Avram Corcea
– un deschizător de
drumuri**

pg. 30-31

**Traian Trifu Căta:
Trifu Barbu - Titu**

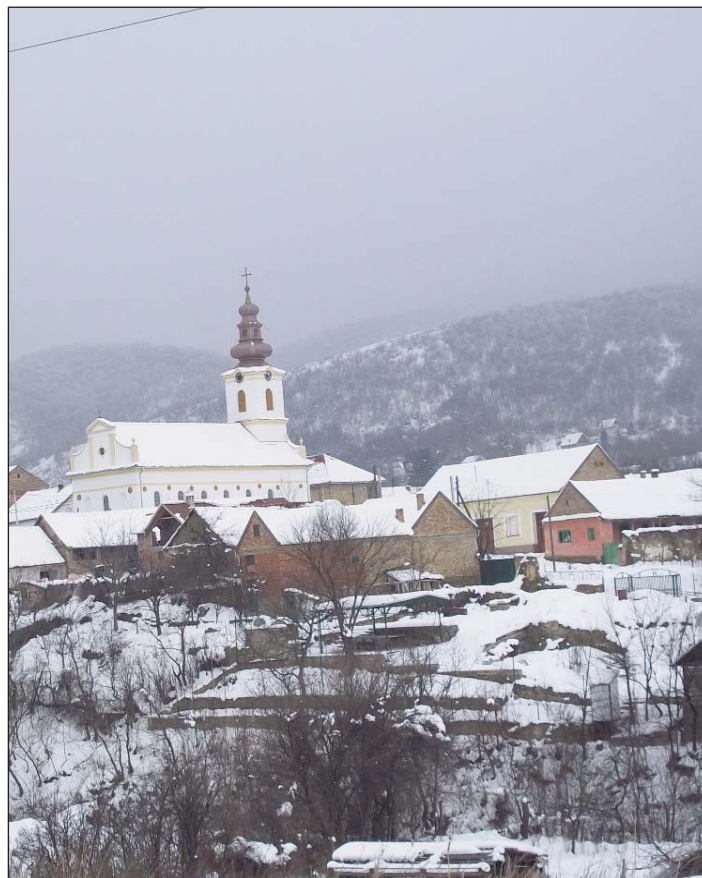
pg. 34 - 35

Tetraevangheliarul srediștean din 1552

Odată cu desființarea mănăstirii din Srediștea Mică, tetraevangheliarul a fost dus la Biserica Ortodoxă Sârbă din Srediștea Mare spre păstrare. Tetraevangheliarul srediștean este un exemplar rar, tipărit la Bălgrad, editat la 1552, editorii fiind Trăian Gundulici și Radișa Dimitrovici din Dubrovnik (Croatia). Despre drumul istoric și existența Tetraevangheliarului srediștean nu avem date nemijlocite în cărțile sau documentele disponibile. În anul 1777, biserica fostei mănăstiri a devenit parohie, iar averea ei a fost împărțită bisericilor vecine, nou întemeiate în Banat și mănăstirii Mesici

În arhiva documentelor mănăstirii Mesici (cutia I F, pe 1775) se găsesc și câteva documente ale mănăstirii din Srediștea Mică, bine păstrate și scrise, factura cheltuielii și venitului sfântului locaș din 1754-1775, apoi lista inventarului mănăstirii Mesici cu prilejul preluării obiectelor mobile din mănăstirea sredișteană după desființare. Aici se precizează iconostasul, icoanele, obiectele și lucrurile mănăstirești, obiectele casnice, cărțile etc. Printre cărți este transcrisă și o evanghelie editată la Moscova, fără alte date. deci, aici nu se amintește acest tetraevangheliar care nu este editat la Moscova și este mult mai vechi.

Panorama din Srediștea Mică

Totuși, registrul este întocmit cu ocazia primirii unei părți din inventarul mănăstirii din Pârneaora, tetraevangheliarul vechi n-a aparținut mănăstirii Mesici, deci, nu a fost introdus în registru. Probabil a rămas la mănăstirea Srediște, iar mai târziu a fost dăruită bisericii din Srediștea Mare.¹

Cartea este alcătuită din 210 foi tipărite, mărimea 19.5 - 20 x 27 cm. Începe cu A II care are 5 file. Restul sunt legate din 8 file și toate sunt întregi, doar la sfârșitul XXVIII din 5 foi, lipsește prima care este recuperată cu foaia goală de hârtie din secolul al XIX-lea, cu ocazia relegării. Copertele sunt de lemn, acoperite cu somot verde. Părțile de metal sunt din tinichea catifea, simple și brut confecționate. Foile albe de la începutul și sfârșitul cărții au semnele acvatice și inițialele S.V. Evident, aparțin secolului al XIX-lea. Note vechi și importante nu există, ci doar câteva însemnări recente, de mică valoare.²

Pe prima pagină jos a semnat cu creionul: Nicolaie Nincovici, epitrop 1893. Tot jos, pe prima pagină b în vârf, tot la fel cu creionul: ГИТА КЊИГА ПЕЧАТАНА ЕСТ ВО ГРАДѠ (h corectat în y) ДУБ-РОВНИК8 ГОДА 1552.

Alt manuscris: ГИТА КЊИГА, urmând calcularea anilor tipăririi cărții

Sf. Treime

7060
 5508

 1552

Foarte prețios este sigilul de la fila V (II), dar este greu de descifrat și ca atare se poate doar presupune inscripția secolului din tetraevangheliar. După forma și particularitățile sigiliului, poate fi atribuit secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Pe foaie, la începutul tetraevangheliarului după Marcu, încă odată s-a semnat N. Nicolaie. După toate spusele, s-au mai observat unele amănunte importante, până în prezent neremarcate și neevidențiate. În dosul foi miniaturii tetraevangheliarului, s-a remarcat sub un unghi de lumină favorabil, unele semne acvatice desenate, ancora cu coada obișnuită, în vârf cu măr și care se termină în formă de ciocan. Ancora este în cerc cu perimetrul de 3.6 cm și cu trei sau patru frunze romboide, cruce pe creștetul sferei. Cele mai evidente sunt la miniaturile lui Marcu și Ioan din 1583.³

Simbolurile de apă de această formă apar în ultimele decenii ale secolului al XVI-lea, din 1570 și începutul secolului al XVII-lea. Semnele din carte sunt cu totul diferite, provin cel puțin 20 de ani după terminarea tetraevangheliarului.⁴

După cum se poate aprecia și accentua, cea mai mare valoare a Tetraevangheliarului srediștean o reprezintă cele șase miniaturi: desenul lui Deisisa și cinci miniaturi în culori: Sfânta Treime și patru portrete de evanghelii ale autorului. Toate miniaturile de pe foi au mărimile 19.5 x 27 cm, iar părțile desenate ceva mai mici, cu adâncime de margini, executate în temper-tehnică.

Miniaturile desenate sunt întoarse spre începutul textului tetraevangheliar. Consecvent este așezată și compoziția Sfintei Treimi. Cu privire la descrierea și ipotezama Deisia adică autorul, care însăși reprezintă și este o enigmă apariția lui în această carte.

Evidențierea Sfintei Treimi la începutul cărții nu este întâmplător și neintenționat. Este posibil ca, mănăstirea căreia i-a fost destinată la început tetraevangheliarul a fost închinată Sfintei Treimi. Mănăstirea din Srediștea Mică este închinată Sf. Arhanghel Mihail și Gavriil, iar tetraevangheliarul a fost dăruit, cumpărat sau în alt mod a ajuns în posesia sfântului locaș.

Motivele compoziționale și iconografice ale Sf. Treimi în forme lumești aparte Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, în aspect de porumbel, precum în tetraevangheliarul srediștean se ivește la noi la jumătatea secolului al XIV-lea.⁵ Vladan Petrović accentuează că Sf. Treime este un tablou rar.⁶ În același timp, asemănătoare este miniatura din Psaltirul Minhenz, aproape identică ca tetraevangheliarul srediștean după poziție, veșmânt, ședere, dar se diferențiază după fizionomia și poziția Sfântului Duh reprezentat ca o pasăre masivă, fără nimbă, foarte jos, între umerii Tatălui și Fiului.⁷

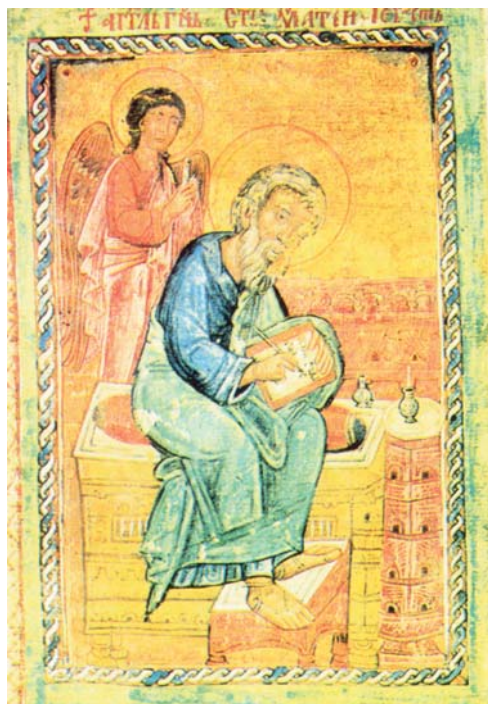
În secolul al XVI-lea este interesantă apariția acestei reprezentării în Culegerile lui Iacov din Râul Pietricios, tipărită la Veneția (1566). Pe prima b pagină este imprimată gravura liniară în lemn a Sfintei Treimi, foarte asemănătoare cu cea din muzeul Benaci din Atena, lucrarea pictorului Mihail Damaschin la sfârșitul secolului al XVI-lea.⁸

În concluzie, compoziția Sfintei Treimi a ajuns în iconografia noastră prin intermediul influenței italiene și occidentale. Totuși, gravura venețiană

Sfânta Treime din
 Tetraevangheliarul srediștean (1552)

este cea mai apropiată de miniatura sredișteană, care a luat naștere după modelul și influența ei. O mulțime de elemente ne duce la această constatare. Asemănările scaunului domnesc cu filament în partea de jos, perna sucită în pat, poziția și ținuta Dumnezeu Tatălui și Fiului, părul împărțit în două părți - la Dumnezeu Tatăl este întins pe umeri, Dumnezeu Fiul adunat la ceafă, mâinile drepte la binecuvântare - Dumnezeu Tatăl pe jumătate a deschis sulul, iar Fiul este cu evanghelia uniform

Evanghelistul Matei

deschisă. Complet la fel este poziția tălpilor pe pământ - stângul este drept, iar dreptul puțin înăuntru. Ceva mai deosebit este așezat Sfântul Duh. Pe gravură este simplu soluționat în diagonalele cuiburilor încrucișate cu aripile desfăcute. Primul cuib are laturi ovale. În general, la miniaturile cu pătrate încrucișate porumbelul este prezentat din profil și cu aripile jumătate desfăcute sau așa arată din perspectivă. Desigur, întâmplare absolută nu e, fiindcă pictorul miniaturii nu a reprodus întrutotul gravura, ci liber s-a inspirat schimbând într-un mod propriu și stilizat câte ceva.

Pe gravură, capetele sunt rotunde și părul netezit, iar pe miniatură ovale și mai bogate.

Barba Tatălui este împărțită în două cărări, pe când în miniatura metalică și asemănătoare capului, părului și bărbii Psaltirei din Minhen.

Diferența constă în aplicarea culorilor pe miniatură și necoloratul grafic.

Pe lângă asemănările enumerate cu gravura venețiană din perioada respectivă provin și semnele de apă (între anii 1580 - 1590).⁹

Celelalte patru miniaturi, portretele evangheliștilor sunt lucrarea aceluiași pictor, din aceeași perioadă de timp. Aprecierea definitivă asupra tetraevangheliarului nu se poate oferi pentru că mereu se descoperă elemente noi, timpurile,

gusturile și cercetătorii se schimbă, iar uneori trecutul e contradictoriu cu prezentul.

Componenta icoanelor este structurată după principiul sistematizării. În centru se găsește purtătorul lucrării. Partea de sus a miniaturii nu are arhitectură obișnuită, ci fundalul este auriu, cu excepția la Ioan, cu peisaj muntos și peșteră. Totuși, pentru a scoate în evidență evenimentul în formă închisă corespunzătoare de volum, la mijlocul miniaturii este executat un zid ornamental, angrenaj, etc. Supoziția figurilor este bună, sigură și stabilă, dar nu-i dificilă.

Obiectele sunt cert la pământ, iar pe ele ființele existente și lucrurile.¹⁰

Poziția feței dă seriozitate și festivitate scenei și parcă subliniază importanța rolului personalității reprezentate, însufletirea simbolică și personificară.

În culorile miniaturii, dacă nu există simbolism cu siguranță găsim motive reale, expuse și justificate. Părțile de sus aurii reprezintă partea luminată a cerului, fără precedent, iriază lumina Domnului, din care se trage inspirația și duhul cu conținut evanghelic. Zidurile înlocuiesc culoarea purpurie a palatelor regale respectiv, caselor. Scaunele maro sunt de culoarea naturală din lemn, din care au fost confecționate. Deosebit și frapant accentuat sunt filele albe de hârtie a cărții, iar muntele albastru în spatele lui Ioan vrăjește ținutul.

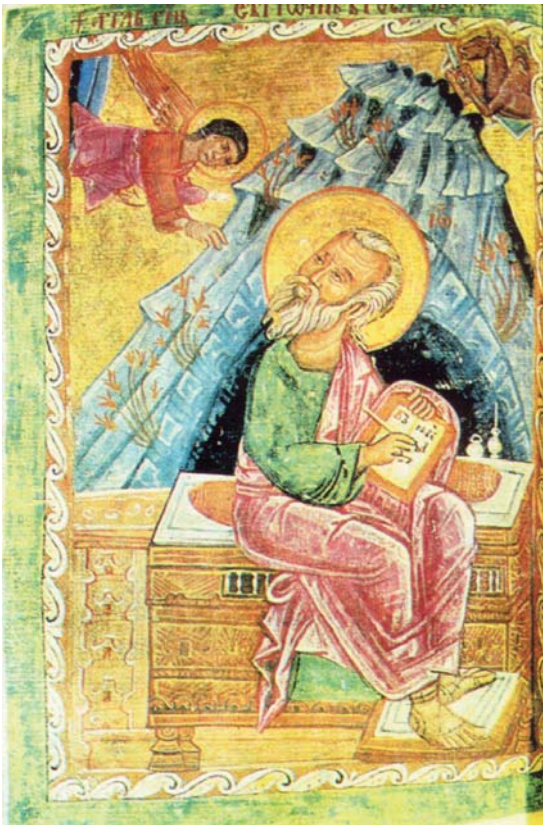
Cea mai mare discordonare în armonia și alcătuirea culorii o reprezintă albastru întunecat și verde, verde și portocaliu, roșu și portocaliu, auriu și maro.

Deși, toate aceste culori sunt în contrast și accentuat se disting și diferențează toate lucrurile și personajele, nu se confruntă ușor și fericit, nu trec peste nuanțele atenuate reciproc, ci se izbesc puternic, rar se limitează și intră în conflict. Într-adevăr, nu se destramă și distrug, ci energic se disting

Evanghelistul Luca

Evangelistul Ioan

individual, acționează fără acordul tonal și echivalarea puterii. Majoritatea culorilor răsună într-un ton plăcut.

În acord disonant se varsă, dar foarte suportabil și acceptabil. Întregul îl salvează organizarea iconelor, desen puternic și creatură proporțională cu toate că, în cazul figurilor, relația nu este cea mai bună obținută. Miniaturile tetraevangeliarului srediștean nu sunt de mică valoare artistică. Ele conțin toate caracteristicile icoanelor realizate de persoane competente. Experiența aplicării culorilor își lasă amprenta, tehnica și esteticul sunt într-o relație armonică a culorilor evului mediu tradițional.

Miniaturile aparțin cercului iconografic de tipul exemple iluminate de evanghelie cu portretele autorilor de îngeri ca, personificarea înțelepciunii și însuflețirii.¹¹

Asemănările dintre tetraevangeliarul srediștean și restul evangheliarelor din secolul al XVI-lea constă în asemănările după tip, model și supozițiile compozițiilor de bază, iar desenele și coloristica este cu totul diferită. În tetraevangeliarul srediștean, miniaturile sunt soluționate mai mult în ansamblu și straturi de culori. În majoritatea lor apare ca temă Deisis, în desen ușor colorat. Hristos este reprezentat ca marele sfătuitor al îngerilor, ca împăratul slăvirii, judecătorul drept, protopop și Emanuil. În ansamblu-i cuprins întreg rolul și serviciul în raport cu lumea și oamenii după învățătura și interpretarea bisericească.¹²

Tetraevangeliarul din Srediștea Mică (Pârneaora), la ora actuală se păstrează în Biserica

Ortodoxă Sârbă din Srediștea Mare. Cartea este foarte rară și veche, fiind sub protecția statului, înregistrată cu numărul 445 din 5 iulie 1962.¹³

Nu există date cum a ajuns tetraevangeliarul din 1552 la mănăstirea din Pârneaora, dar odată cu desființarea sfântului locaș, cartea și alte opere valoroase, au revenit bisericii din Srediștea Mare, mănăstirii Mesici și noilor parohii înființate prin Banat.

Cu regret constatăm, precum tetraevangeliarul srediștean, care secole în șir s-a găsit la mănăstirea românească din Srediștea Mică (Pârneaora) și care accidental ajunge la biserica sârbească din Srediștea Mare, nu-l găsim în "Cartea veche românească din Voivodina", în studiile și cercetările ICRV, preocupările instituțiilor cu caracter românesc etc

Elementul românesc, valorile inestimabile spirituale, patrimoniul cultural se impune valorificat, cercetat și scos la lumină prin intermediul forurilor competente care au menirea, obiectivul și mijloace disponibile pentru realizarea proiectelor, care fac referință, în primul rând la românii din Serbia.

De ce tetraevangeliarul srediștean tipărit la 1552 nu este cunoscut în anul 2011 opiniei românești, nu este prezentat în colecțiile de carte veche românească, rămâne inexplicabil?

În această ordine de idei, "Românii Independenți din Serbia", indiferent de prejudiciu, vor prezenta și semnala sub toate aspectele cultura și istoria românească din Serbia.

drd. Dorinel Stan

1. Petar Momirović, Knjiško-arhivski spomenici iz Banata, Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine, I, Novi Sad, 1957, str. 113-115
2. Ibidem
3. Zoran Andrić, Spomenica 70 godišnjica hrama Sv. Arhangila Gavrila u Velikom Središtu 1924-1994, Vršac, str. 55
4. Ibidem, str. 113
5. Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine, Novi Sad, 1981, str. 254
6. Vladan Petković, Pregled crkvenih spomenika kroz povest srpskog naroda, Beograd, 1950, str. 140
7. Ibidem
8. Dejan Medaković, Grafika srpskih štampanih knjiga XV-XVIII veka, str. 152
9. Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine, Novi Sad, 1981, str. 255
10. Ibidem, 256
11. Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine, Novi Sad, 1981, str. 255
12. Saopštenje VIII Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Beograd, 1969, str. 122
13. Zoran Andrić, Spomenica 70 godišnjica hrama Sv. Arhangila Gavrila u Velikom Središtu 1924-1994, Vršac, str. 55

Prin cultură la identitate și spiritualitate

Cultura românească de la început s-a manifestat ca o individualitate puternică, unică și specifică, impunându-se în aria multiculturală din Serbia prin forme și modalități de manifestare creativă, procese constante, modelând spiritul de conștiință umană și națională

Indiferent de oportunități și constrângeri de-a lungul timpului s-a reușit încadrarea individului în ansamblul cultural, în limitele acceptate și raționale ale valorilor universale, naționale și multietnice.

Lumea satului românesc și-a exprimat sentimentele nemijlocit, prin DOR și creații originale, iar activitatea cultural-artistică a reprezentat principalul focar de răspândire a culturii, un proces creator de valori, care paralel schițează liniile de cadru ale profilului etniei românești și exprimă argumentul esențial al rațiunii de conviețuire în Serbia.

Cultura ca temelia identității în anumite etape ale vieții a reprezentat totalitatea particularităților de valori și componente, care a fost condiționată de circumstanțele politice și culturale, realitățile internaționale – interetnice și expusă permanent procesului de dezagregare sau renaștere. Prin constante eforturi, curenții culturali și literali de suprafață și adâncime, s-au transformat în spirit european, cu ecou amplu la conservarea ființei naționale.

Cultura a supraviețuit prin noi, iar noi am supraviețuit prin cultură. Universul sătesc a devenit un mediu specific de existență unde s-a născut cultura rebusolând și conservând valorile, tradițiile și obiceiurile spre perpetuitate, în cunoașterea și promovarea conținuturilor și valorilor com-

ponentelor specifice de creație culturală. Așezările românești din Serbia cunosc o perioadă de ascensiune culturală, la sfârșitul secolului al XIX-lea, parțial întreruptă de Primul război mondial. O nouă realitate istoric-culturală se instalează în anul 1918, când această parte a Banatului istoric este încadrată în nouînființatul Regat al Iugoslaviei (Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor). Viața culturală a românilor ia amploare la sfârșitul secolului

al XIX-lea, când în majoritatea localităților cu populație românească se înființează „Reuniuni de cântece și citire”, unde își desfășoară activitatea corul bisericesc-laic, teatrul de diletanți, formațiile de călușari, iar în perioada interbelică i-au naștere formațiunile muzicale denumite – Fanfare.

Perioada postbelică se caracterizează prin coordonarea și dirijarea întregii vieți culturale de structurile instituționale governa-

mentale și comunitare, precum: Uniunea Culturală a Românilor (1945 – 1948), Uniunea Societăților Culturale din Voivodina – secția pentru români, iar din anul 1956, Asociația Culturală a Serbiei, cu scopul realizării proiectului cultural-politic al regimului comunist.

Procesul de liberalizare a tuturor sferelor vieții, început în anii șaizeci ai secolului trecut, odată cu deschiderea spre occident a comunismului titoist și normalizarea relațiilor cu Pactul de la Varșovia, a creat condiții prielnice, cadru legislativ și etnocultural, de dezvoltare comunitară în Serbia. În mod paradoxal, democrația secolului nostru familiarizat cultural a produs „sindromul manipulator”, iar cultura românească în Serbia este mărginită de influența politică, profit și interes ocult,

nesemnând valorile, fenomenele culturale moștenite și create, încercându-se delimitarea tărâmului cultural al comunității românești.

În acest context, „Românii Independenți din Serbia” lansează proiectul cultural și prin intermediul revistei de cultură și istorie a românilor din Serbia „**Glăsul Cerbiei**” cu sloganul: „*Prin cultură la identitate și spiritualitate*”.

În galeria marilor personalități ale neamului, Avram Iancu este personalitatea charismatică de prim rang, omul providențial pentru apărarea cauzei naționale și respingerea oricăror compromisuri cu dușmanii, modelul jertfei acceptate fără șovăire, până la capăt, pentru libertatea și demnitatea noastră națională. De aceea, românii îi cinstesc numele și-l păstrează în suflet, ca pe o icoană sfântă, îi evocă viața și faptele, pilde vii de urmat pentru întreaga suflare românească.

Crăișorul Munților vede lumina zilei în vara anului 1824, la "vremea cireșelor" (luna iulie în zona Munților Apuseni, n.n.), într-o casă țărănească din Vidra de Sus, ca fiu a lui Alisandru și Măria Iancu, oameni înstăriți pentru acele timpuri.

Tatăl său este "jude" și "gornic" (judecător local și pădurar) în co-mună, iar mama, casnică. Data exactă a nașterii nu este cunoscută, nefiind consemnată în protocolul nașterilor, dintr-un motiv bine determinat. Fiind al doilea copil de viță bărbătească, potrivit legilor austriece, trebuia să presteze șapte ani de "cătănie" (militărie, n.n.) la împăratul. Pentru a-l scuti de asemenea corvoadă, tatăl său, om cu relații la oficialități, intervine ca să nu fie înscris în matricola nașterilor, când este botezat de preot.

La prima scaldă, părinții îi spun Avram, nume ce-l purta unul din unchii săi și-i scăpa câțiva bănuți de argint în apă, ca viața lui să rămână curată ca argintul. La cap, tatăl îi așează un cuțit, un pistol, o andrea și o bardă, din care pruncul va alege. Așa se naște Avrămuț: cu muntele la căpătâi și cu jalea munților la picioare, crescând în răcoarea înălțimilor, fără prea multe alintări și îngrijiri. Seara, la licărul focurilor ascultă povești cu împărați și războaie, iar ia lumina zilei vede mizerie și nedreptate.

Pe măsură ce crește este tot mai taciturn. Ore întregi stă nemișcat, privind apa limpede ca și cristalul din iazul morii. Primele buchii le învață în sat cu dascălul Mihai Gomboș, apoi în comuna vecină, Neagra, cu nașul său, Ionuț Candrea și la Câmpeni, cu dascălul Moise Ioanete. Copilul Avrămuț este primul la

În anul 1824, pe vremea cireșelor Avram Iancu coboră pe pământ

Ca „un arhangel al dreptății și slobozeniei nemului românesc”

învățătură, dovedind o istețime ieșită din comun. La primul său examen, la școala primară din Neagra, este răsplătit de comisie cu câțiva galbeni, pe care el îi dăruiește învățătorului, căruia i se cuveneau, după judecata copilașului.

În toamna anului 1837, când are 13 ani, este dus la Gimnaziul crăiesc din Zlatna, școală severă, cu profesori eminenți, unde predarea se face în limba latină. Deși se află într-un mediu ostil și străin, copilul de moț nu se dezmente nici aici. În toți cei patru ani este clasificat cu "eminens" (eminent).

Dominată de spiritul catolicismului maghiar, școala îl obligă să învețe catehismul cu preotul catolic. Când se încearcă să i se fure naționalitatea și religia trecut fiind în matricola școlii "Iancu Abraham, de religie romano-catolică", copilul se opune ferm, spunând: "Rămân Avram, fiul lui Iancu, din Vidra, de religie ortodoxă"! Este prima sa bătălie, câștigată cu succes, din seria de lupte pe care viața îl va obliga să le dea cu asupritorii neamului său. Pentru curajul lui este privit cu suspiciune, dar și cu admirație, chiar de colegii mai mari. În vacanțe merge la Vidra, la casa părinților și la prietenii de acolo, unde vede umilințele, nedreptățile și birurile la care sunt supuși iobagii români pe domeniul statului austriac, fapt ce-l determină să-i spună tatălui său: "Rânduiala asta nu-i bună, tată. Până când unii să crape de sături, iar alții să moară de flămânzi?"

După terminarea gimnaziului (în 1841) pleacă la Cluj, unde studiază filozofia și dreptul, devenind avocat, în perioada studenției, asistă la sesiunile Dietei clujene și vede ticăloșia nobililor care, dezbătând legea urbană, refuzau iobagilor români până și cei patru coși de pământ, necesari pentru îngropăciune. Indignat, Iancu se ridică în picioare, în fundul sălii și strigă: "Nu cu argumente filozofice și umanitare pot fi convinși acești tirani, ci cu lancea, ca Horea!"

Nefiind de origine nobilă, ci doar plebeu, guvernatorul Transilvaniei nu-i permite exercitarea profesiei de avocat, astfel că pleacă la Târgu-Mureș, unde este angajat cancelist la "Tabla regească" (un fel de Curte Supremă de Justiție a principatului transilvan). Aici devine liderul tinerilor intelectuali români, la "cortelul" (gazda) lui având loc numeroase întruniri ale acestora, mai ales în preajma izbucnirii Revoluției de la 1848.

De acum încolo, viața lui apucă încet, dar sigur, pe drumul lepădării de sclavie, coborând în istorie, "ca un arhangel al dreptății și slobozeniei neamului românesc".

Ioan Ciama

Lumina eternă a sfînxului strămoșesc

Cristian Wagner - Rutsanu este un apreciat muzician român, născut pe 25 Decembrie 1979 în Maidanpec, Serbia de Răsărit, zona Timocului.

A început să cânte la fluier de la frageda vârstă de 5 ani, iar primele melodii le-a învățat de la bunicul său, o personalitate emerită și talentată, un artist-muzician consacrat și luptător pentru drepturile naționale. În anul 1997 se înscrie la Liceul de Muzică "KORNELIE STANKOVIĆ" din Belgrad, secțiunea de saxofon jazz și începe să experimenteze fuziunea de stiluri muzicale, mai precis muzica populară românească și jazz. În anul 2000 întemeiază formația VALACHIAN GROOVE, compusă de saxofon, baterie și chitară-bas, experimentând cu stilul drum and bass și armoniile din jazz și introducând elementele melodice tradiționale românești. În anul 2001 - 2002 această formație a participat la Simpozionul internațional MAIDAN ART, în Maidanpec, unde a performat un concert dedicat spiritualității românești, sub denumirea de POMANA - LUMINA LA CAPĂTUL DRUMULUI - ÎNCEPUTUL INFINIT, care a fost foarte bine apreciat de publicul internațional. În anul 2003 participă la simpozionul din Timișoara, pe care îl organizează ASTRA ROMÂNĂ, dedicat românilor din jurul României, împreună cu o formație vocală din Calafat, cu care a participat la câteva festivaluri de rang local în zona Calafat-Vidin, Bulgaria.

În anul 2004 absolvește Facultatea de Muzică din Belgrad, secția compoziție și tot în acest an formația VALACHIAN GROOVE își încetează activitatea. În acest răstimp Cristian participă la festivalurile JUTAJAISET și HAAPAVESI FOLK MUSIC FESTIVAL în Finlanda, unde reprezintă minoritatea românească din Serbia. Tot în 2004 participă la Festivalul FLUIERUL DE AUR în Kragujevac, Serbia, unde îl cunoaște pe maestrul Gheorghe Zamfir și se îndrăgostește de nai. Începe o activitate intensă la nai și în următorii ani 2005-2007 îl vizitează pe maestrul Zamfir, care îl

Cristian Wagner -
Rutsanu

inițiază în secretele instrumentului. În anul 2007 îl cunoaște pe naistul Joeri Murk, din Elveția, cunoscut pedagog naist și cu ajutorul lui perfecționează cântatul la nai. Între timp, în anul 2005 devine student la Facultatea de Litere din Craiova, secțiunea pentru limba și literatura română, pe care nu o termină, din cauza obligațiilor legate de muzică. În anul 2008 este ales președintele Comitetului de Cultură al Consiliului Național al Românilor din Serbia - Timoc și redactor pentru limba și cultura română la Radio-Televiziunea Maidanpec. Cristian este și membru al Orchestrei Consiliului Național al Românilor din Serbia cu sediul la Novi Sad, unde îl cunoaște pe țambalistul Doru Ursu, acordionistul Cristian Giugea și solista vocală Alina Cojocar și începe pregătirile pentru formarea ansamblului de ethno-jazz-rock, împreună cu ei. Participă la Festivalul de Folclor și Muzică Românească din Voivodina în anul 2008 și 2009 cu Orchestra Consiliului Național al Românilor din Serbia și cu orchestra Rapsodia Bănățeană, la Vladimirovaț și la Seleuș.

La începutul anului 2009, înființează ansamblul MISTERIA CARPATICA. Se pregătește pentru continuarea studiilor de muzică la coledge-ul BERKLEE, în SUA. Conduce orchestra Asociației Folclorice Române din Maidanpec. Luptă pentru afirmarea națională, culturală și religioasă a românilor din Serbia. Este membru fondator al organizației "Români Independenti din Serbia".

Maria Pâslaru

MISTERIA CARPATICA este o formație internațională de world-music, mai precis world-fusion, formată în anul 2009. Elementul predominant în muzica acestei formații este muzica tradițională românească, în fuziune cu ritmuri și armonii din jazz, rock, funk și celelalte genuri ale muzicii moderne.

Membrii formației sunt Cristian Traicovschi alias Cristian Wagner - Rutsanu, fondatorul ansamblului, cântă în nai, fluier, caval, saxofon și flaut, născut la Maidanpec; Alina Cojocar, solistă vocală din Vârșeț; Bojidar Simeonov, cimpoi, născut la Vidin, Bulgaria; prof. Cristian Giugea, acordeon și orgă electronică, născut la Belgrad; Vlada Stefanovici, chitara bass, născut la Maidanpec; Sașa Risteski, baterie, percuții, născut la Maidanpec.

Glusul duzilor din Banat

În trecut, Banatul de sud a fost împrejmuț de duzi, de-a lungul aleelor, drumurilor de țară, străzilor localităților urbane și rurale, adică pretutindeni în jurul nostru, în primul rând datorită foloaselor obținute de la acești arbori.

La jumătatea secolului al XIX-lea, duzi au existat de-a lungul tuturor cărărilor de țară, pe toate ulicioarele așezărilor și la margini de localități. Autoritățile austro-ungare au încurajat și obligat cetățenii să planteze duzi, impunând măsuri drastice privitor la distrugerile și tăierile necontrolate a acestor arbori. Tot în acest răstimp, au existat ateliere de producere a mătasei în aproape toate orașele mai mari din Banat. În Banatul de sud s-au evidențiat orașele: Vârșeț, Biserica Albă și Panciova (aici a fost înființată o bază de dizolvare a gogoșilor viermilor de mătase).

Orașul Vârșeț și împrejurimea a fost cap de afiș în ceea ce privește producătorii de mătase

de cea mai înaltă calitate, iar Biserica Albă s-a clasat pe poziția a treia în producția de gogoși. Astfel, atelierele de fabricare a mătasei din Vârșeț produceau o treime din totalul producției din Ungaria. În nenumăratele rânduri, la expozițiile de manufacturi din Viena și Budapesta, mătăsarii din Vârșeț au cucerit numeroase medalii de aur, recunoștințe și mențiuni. Producția de gogoși s-a extins și dezvoltat în Vârșeț, mai ales în perioada apariției filoxerei, care a distrus plantațiile de viță de vie.

Raportat la suprafața și mărimea așezărilor, cei mai mulți arbori (duzi) au existat la marginile orașului Biserica Albă. Aici, în anul 1753 a fost organizat primul curs pentru mătăsari. În anul 1871 au funcționat deja cinci ateliere mari de producere a mătasei, iar în perioada anilor 1858-1859, în comună existau 40 de mii de duzi. În următorul an (1860) pentru ridicarea noilor

plantații de duzi în această parte a Banatului, au fost achiziționați puiți chiar din Oclahoma de foarte bună calitate.

Duzii au început să dispară de pe ulițele satelor și orașelor între cele două războaie mondiale, prin tăieri necontrolate, iar interesul producătorilor treptat a început să scadă. În perioada postbelică (1950 - 1970), alei de duzi au existat de-a lungul următoarelor șosele de la țară: Vârșeț - Srediștea Mare - Pârneaora - Marcovăț; Vârșeț - Pavliș - Ulmu; Vârșeț - Straja; Straja - Zagaița - Izbiste și Vârșeț - Panciova, parțial.

La ora actuală, duzii reprezintă doar o frumoasă amintire, o îndeletnicire a strămoșilor noștri, iar pe aleele și drumurile plantațiilor de duzi, abia că se mai poate zări câte un arbore bătrân, care stă de veghe hotarului în dialogul zbuciumat al trecutului cu prezentul.

D. Stan

Un locaș sfânt la răspântie de drumuri, păstrător de datini

Crucea cu patru stâlpi

Plecând pe șoseaua asfaltată din Iablanca spre Sălcița, la aproximativ jumătate de cale dintre cele două localități, pe partea dreaptă a drumului, își face apariția în deplina ei splendoare: CRUCEA CU PATRU STÂLPI – CRUCEA ALBĂ

Călătorule, dacă în pelerinajele tale, parcurgi, pe jos sau în goana mașinii, văile și dealurile codrene, oprește-te la Crucea cu Patru Stâlpi! La prima vedere nu-ți vei da seama de însemnătatea construcției. O vei aprecia drept solitară, înconjurată doar de un verde crud primăvara și vara și un cilim multicolor toamna și iarna. Mai târziu vei afla că această unică efige în timp cuprinde cu privirea toate cele patru puncte cardinale. Ea privește cu alean și dragoste Carpații falnici, Cărașul, câteodată lin, de multe ori înspumegat, își îndreaptă ochii spre mănăstirea din Mesici și mai departe, spre întinsa mănoasă câmpie bănățeană spre viile rodnice de la poalele dealurilor varșetene. Domină spațiul și timpul, lenora cu privirea-i străfundă granița dintre cele două țări vecine.

Dacă n-ai știut, iubite călător, vei afla că Crucea cu Patru Stâlpi este un locaș sfânt la răspântie de drumuri, păstrător de datini.

Potrivit datelor de care dispunem, Crucea cu Patru stalpi a fost construită și dată în folosință în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Se presupune că datează din deceniul al patrulea al secolului XIX-lea. A fost clădită grație entuziasmului cetățenilor a patru sate: Sălcița, Iablanca, Coștei și Vrani. S-au ridicat, în acele îndepărtate vremuri patru stâlpi din piatră (probabil din piatra apartenență satului Sălcița, sub denumirea de „Pitrăria Mare”, întâlnită cu denumirea de „Ocna lui Tufan” de pe Valea Fizegiului), tencuită și zugrăvită cu var. Un locaș alb.

Acoperișul cu patru suprafețe, persistă până în zilele noastre. A fost, după toate probabilitățile, construit din grinzi groase de lemn fiind acoperit cu șindrilă. Sub acoperiș, în podul construcției, un spațiu folosibil. Un pod întâlnit adesea în arhitectura din Banat.

Crucea dintre cei patru stalpi? În faza incipientă, una simplă, din lemn, cu o inscripție nu ne-a parvenit.

În anul 1843 locașul se renovează. Se

procedează la montarea în mijlocul stâlpilor a CRUCII de piatră sau granit. Pe bolta din pânză de sub acoperișul locașului, pictat cerul, simbol al veșniciei.

Fiind lăsată în paragină o bună bucată de vreme, crucea se deteriorează pe parcursul anilor.

În anul 1937 învățătorul contractual Ion Bălțeanu începe renovarea Crucii cu patru stâlpi. Din banii câștigați, donații, de la serbările organizate cu elevii și sătenii, precum și din ajutoarele primite de la cetățeni, procură și montează la Crucea cu patru Stâlpi o nouă cruce de alamă, înlocuind acoperișul din șindrilă cu unul modern – din tinichea. Acesta, desigur mai durabil decât cel vechi.

Dupa 52 de ani de la lucrările executate, adică în anul 1989, Crucea cu patru stâlpi a fost din nou renovată. La această acțiune s-a ajuns datorită președintelui Consiliului Parohial, Pătru Cacovan. Aceasta a presupus: tencuirea, zugrăvitul, vopsitul tinichelei și s-a pus o cruce metalică pe acoperiș. Astfel, Crucea cu patru stâlpi primește o nouă înfățișare.

Tencuitul, zugrăvitul și vopsitul tinichelei, a fost executat de meseriașii: Ion Vulcu-Cucu, Axentie Uzoni-Rusalin și Verghil Manescu, toți trei din Sălcița.

Crucea metalică de pe acoperiș, este opera vestitului, Ionel Negovan din Voivodinți.

În anul 1991, după doi ani de zile de la ultima renovare, se procedează din nou la renovarea Crucii, la propunerea președintelui Consiliului Parohial Ion Vulcu-Pleșu de a se ridica în mijlocul locașului o cruce nouă.

În primăvara anului 1991 Crucea cu patru stâlpi primește o nouă înfățișare. Localnicii din

cele patru sate, revenind la datinile străbune, la dragostea de neam și credință, ridică în mijlocul locașului o cruce nouă. O efige pentru posteritate și veșnică amintire.

Lucrarea este executată de Livius Ruga din Mărcovăț.

Crucea cu patru stâlpi, a fost un locaș de reculegere duhovnicească pentru toate cele patru sate. În jurul acestei fortărețe spirituale, s-au întâlnit enoriașii celor patru parohii: Sălcița, Iablanca, Coștei și Vrani, de marea sărbătoare a ortodoxiei, "Poborârea Duhului Sfânt" - Rusalile.

Cele patru sate amintite mai sus, în frunte cu preoții lor, însoțiți de creștini, ani în șir și-au înălțat rugăciunile de mulțumire și binecuvântarea roadelor, ocrotire și mântuire.

În perioada postbelică a fost reluată tradiția, în anul 1990 când cu Litia au venit toate cele patru sate, Sălcița, Iablanca, Coștei și Vrani, la Crucea cu patru stâlpi.

Din anul 1990, în fiecare an se practică venirea cu Litia la celebra Cruce cu Patru Stâlpi, care a devenit un simbol al Banatului montan.

Gheorghe Vulcu - Pleșu

Locurile care amintesc de vestitul haiduc, Adam Duma - Neamțu

Pe dealurile împădurite ale Surducului, pe "Culme", într-o poiană, domină solitar "Lemnul rotat", un falnic stejar uscat. Localnicii îi mai spun "Stejarul lui Adam Neamțu". În apropiere de Sălcița, o cruce zidită în patru stâlpi din cărămidă; "Crucea albă" poartă numele legendarului haiduc. Pe drumul Marila-Steier a fost un frasin uscat, foarte gros. În anul 1963, când s-a lărgit și asfaltat drumul, a fost doborât de un buldojer. Toată lumea îi spunea: "Frapsinul lui Adam Neamțu".

La marginea Coșteiului a rămas o cruce din piatră. Și ea ne amintește de Adam. La Pârneaura o ridicătură de deal peste două văi care cuprinde circa 6 hectare poartă numele de "Grunul lui Adam". Pe dealurile Vărădiei a dăinuit până acum câțiva ani o cruce mare din lemn. Un localnic dând foc buruienilor, a ars și "Crucea lui Adam". Opt peșteri poartă numele vestitului haiduc, Adam Neamțu: la Ciclova Montană, una în stânca Rolului, două în stânca Simionului, în Cheile Nerei, la Padina Matei, două în Valea Minișului și una la Pârneaura, în vârful "Cioaca mare" (Cărbunări). Două izvoare îi pomenesc numele: unul pe vârful "Vârșăcior" din munții Vârșetului, în apropierea Mărcovățului, altul pe dealul "Cetatuia" în apropierea râului Bei.

Locul unde haiducii împărțeau galbenii, unde se întâlneau sau despărțeau, a fost "Crucea albă" sau "Crucea cu patru stâlpi" pe Valea Guzainei.

S.L.A. "Tibiscus" - două decenii de activitate ÎN SLUJBA LIMBII ȘI CULTURII ROMÂNEȘTI

Înființată în anul 1990, atunci când vânturile democrației s-au abătut și pe la noi, Societatea Literar-Artistică "Tibiscus" din Uzdin timp de 20 de ani, prin activitatea desfășurată a fost mereu în slujba păstrării și afirmării spiritualității și identității de neam a românilor. Tot ceea ce a realizat în diverse domenii, precum: artă, cultură, literatură, istorie, informații, editură, organizarea de manifestări cultural-distractive a purtat pecetea iubirii neamului românesc și a unei bune conviețuirii în spațiul voivodinean

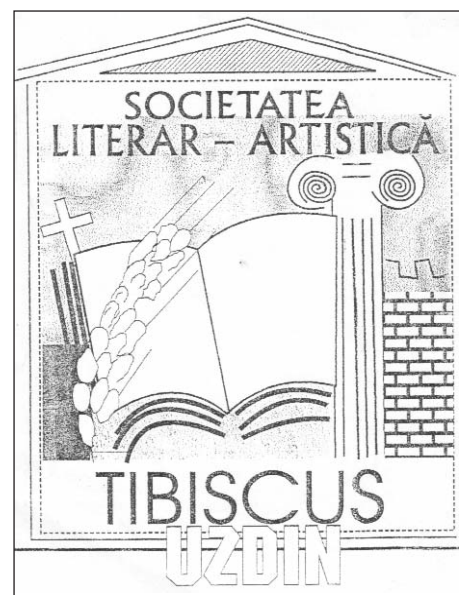
S.L.A. "Tibiscus" s-a făcut cunoscută în lumea românească mai mult prin publicația de largă răspândire "Tibiscus" care este ajunsă în anul 22 al apariției. Sub sigla "Tibiscus" au mai apărut de sub tipar și alte publicații precum

: "Unirea" (editată de către Filiala C.R.I. Uzdin), "Dunele de nisip ale Deliblații" (pentru satul Deliblata), "Tezaur românesc" (pentru românii din Panciova), "Cuvânt românesc torăcean", "Bubenik" (în limba slovacă pentru orașul Covacița), "Orao" (în limba sârbă pentru satul Orlovaț) dar au mai fost sprijinite și alte publicații de

Vasile Barbu,
președintele S.L.A. "Tibiscus"

la noi precum: "Gazeta de Se-leuș", "Sărcia", "Foaia bobocilor". Tot societatea "Tibiscus" mai publică și periodicele "Graiu bă-nățanului" și "Scărpinatu", iar în

trecut a publicat și "Buricu pământului" și "Semnal artistic".

De la înființare S.L.A. "Tibiscus" a fost preocupată și de activitatea editorială. Până în prezent au fost de sub tipar scoase în jur de 130 de titluri de carte (poezie, monografii, almanahuri, publicistică, antologii, satiră și umor...). Dintre autori, la "Tibiscus" au tipărit: dr Gligor Popi, Ionel Stoitș, Gheorghe Lifa, Petru Onciu, dr Trăilă Spăriosu, Vukašin Radojčić, Costa Roșu, Florin Țăran, Vasa Barbu, Oana Ursulescu, Mărioara Sârbu, Valeriu Grosu, Dănuț Drăghici, Vasile Barbu, Pavel P. Filip... dar și scriitori din Romania, precum: Nicolae Nicoară Horia, pr. Oivian Bindiu, Florian Copcea, Gheorghe - Puiu Răducan, Aurel Turcuș, Al. Florin Țene, Arcadie Chișbaum ...

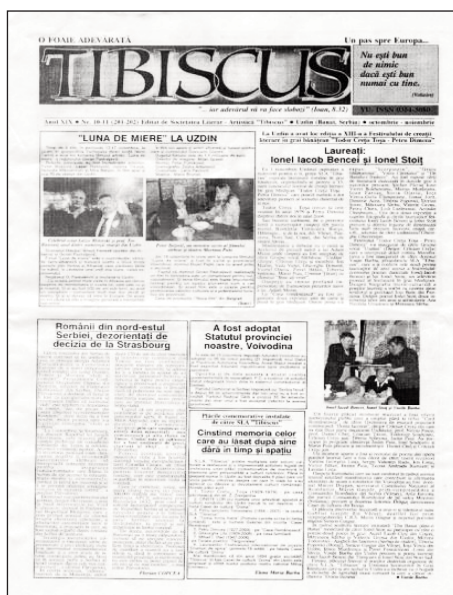
În cadrul S.L.A. "Tibiscus" există următoarele compartimente: Biblioteca locală "Petru Mezin" (care este deschisă zilnic, în afară de duminică), Muzeul Memoriei Uzdinului, Ansamblul de datini românești "Gheorghe Lifa", Grupul vocal bărbătesc "Uzdâni", "Casa Românească" în cadrul cărei sunt și Galeria "Tornă, tornă frate" și Muzeul literaturii dialectale bănățene "Ștefan Pătruț", Cenaclul literar "Cea Ventilă".

Multe și numeroase manifestări au fost inițiate de către S.L.A. "Tibiscus" care, fără îndoială, contribuie din plin la păstrarea și afirmarea identității naționale

CASA ROMÂNEASCĂ
din Uzdin (Serbia)

românești. Când e vorba de manifestări, s-au impus două: Festivalul internațional de poezie "Drumuri de spice", care a ajuns la ediția a XVIII-a (în anii lăsați în urmă la acest festival au participat nume sonore a poeziei românești precum regretații poeți: Cezar Ivănescu, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, Petre Stoica, dar și Leonida Lari, Mircea Diniescu, Aurel Turcuș, Florian Copcea...) precum și Simpozionul internațional "Oameni de seamă ai Banatului". Specificul acestui mare simpozion științific este că după fiecare ediție, indiferent de loc (Uzdin, Șopotul Vechi, Timișoara, Jimbolia, Făget) au fost tipărite actele simpozionului, așa că până în prezent avem tipărite 13 astfel de cărți cuprinzând

Publicația "Tibiscus"

personalități bănățene care după sine au lăsat urme în timp și spațiu.

Alte manifestări care poartă amprenta societății "Tibiscus" și care se organizează sunt: Concurusul de recitatori "Buna vestire", Întâlnirile scriitorilor în grai bănățean "Ioța Vinca", "Mărțișor uzdinean", "Unire în cuget și simțiri", Festivalul berii "FEST (cu) BEREA", Festivalul de literatură dialectală bănățeană "Todor Crețu Toșa - Petru Dimcea", Datini și obiceiuri de iarnă la români "Fie în veci de veci lăudat", Festivalul țucii din Banat "Gala răchiei", Colocviile literare "Punți de lumina", Campionatul spuiților de ban-curi", "Al măi tare OU din lume", "Gala sportului uzdinean", Colocvii "Trebuie să poarte un nume", Ziua editurii...

Anual în galeria "Tornă, tornă frate" se organizează mai multe expoziții, iar important este faptul că se publica și cataloage.

Datorita bogatei activități în domeniul culturii românești S.L.A. "Tibiscus" a legat o seamă de prietenii mai ales în patria mamă România cu numeroase instituții și organizații culturale, printre ele amintim: Uniunea Fundația "Augusta" (Timișoara), redacția "Almajul" (Șopotul Vechi), Casa de cultură Bocșa, Radio Reșița, S.C.P. "Avram Iancu" (Timișoara), S.C. "Patrimoniu" Timișoara, Editura "Lumina" (DTS), Biblioteca "Tata Oancea" (Bocșa), A.C.A. "Făgețeană" (Făget), Asociațiunea "ASTRA" (Sibiu, Despărțământul ASTRA "M. Kogălniceanu" (Iași), redacția "Vestea" (Mehadia)...

Dintre prietenii societății "Tibiscus" îi amintim: Adriar Dinu Rachieru, Doru Dinu Glăvan, Augusta Anca, Nicolae Danciu Petniceanu, Ioan Ciama, Florian Copcea, dr. Gheorghe Florescu, Solomia Drăguț, Aurel Turcuș, dr. Tiberiu Ciobanu, Gabriela Șerban, Oana Cenan-Glăvan, Matei Aurel Bancu, Ioan Gheorghe Oltean, Arcadie Chirșbaum, Vasile Gondoci, A. Moșu, Tiberiu Popovici, Florin Didilescu și mulți, mulți alții.

Vasile Barbu

Se poate menține învățământul nostru?

A oferi o imagine, măcar generală asupra învățământului cu limba de predare română din Banatul sârbesc, este o întreprindere chiar destul de dificilă atât în ceea ce privește selecția problemelor mai importante cât și din punctul de vedere al prezentării și comanțerului acestora

Dar, în dorința de a prilejui un contact cât mai apropiat cu aspectele și caracteristica lor, vom încerca să oferim numai unele din acestea, pe care le considerăm mai importante și mereu actuale, vrednice de a reveni în repetate rânduri asupra lor. Ele pot fi reluate, regândite și adâncite din diverse puncte de vedere, aruncând o nouă lumină asupra evoluției lor, în contextul noilor considerații și a noilor informații.

Considerăm că ideea centrală a tuturor dezbaterilor, analizelor și concluziilor noastre cu privire la învățământul românesc din Banatul sârbesc, este drumul descendent din câteva puncte de vedere. Cauzele sunt multiple și diferite. Școala în general, considerăm noi, își pierde treptat prestigiul și valoarea de odinioară, dacă avem în vedere că ea era cândva unul din stâlpii culturii sătești și a neamului românesc de la noi. Dacă ea a înregistrat progrese, cel puțin din unele puncte de vedere și în unele perioade de dezvoltare și activitate, astăzi școala noastră se confruntă cu multe greutăți. Unele însă se pot soluționa, elimina sau frâna în manifestările lor negative; altele, spre regretul nostru, nu.

Nu intenționăm și nici nu credem că este posibil și nici chiar necesar, a face o gradație a problemelor noastre școlare, nici după criteriul dificultății lor și nici după un oarecare alt principiu. Dar de timp îndelungat, chiar de câteva decenii, una din problemele devenită poate cea mai actuală, prin gravitatea și chiar imposibilitatea soluționării ei, este cea demografică, în special elementul natalității. De aceea ne vom referi mai îndeaproape la acest aspect.

Școlile localităților noastre își recrutează elevii din mediul rural unde funcționează o școală.

Organizarea unei școli din acest mediu, dimensiunile și structura ei, sunt determinate, în cea mai mare măsură, de fenomenul demografic. Anume, numărul de elevi dintr-o asemenea școală sătească reprezintă unul din factorii cei mai importanți în existența ei. Dar, școlile noastre, în care învățământul se desfășoară în limba română, nu mai au o populație stabilă și omogenă. Însă,

numărul de elevi este influențat și de alte elemente demografice, cum sunt: dinamica populației localității, populația activă și pasivă existentă în mediul rural, distribuția populației satului pe vârste și profesii, situația sanitară, mortalitatea, mobilitatea și migrațiunile spre oraș sau străinătate și în special natalitatea populației. Localitățile cu populație românească sau cu o populație mixtă, în ultimele decenii, se caracterizează printr-o migrațiune mare de la sat spre oraș și în special spre străinătate, fenomen cu urmări grave asupra numărului de școlari.

Dintre fenomenele demografice, natalitatea este cea care influențează în mod direct numărul de copii din învățământul nostru. În ultimii 50 - 60 de ani, natalitatea satelor noastre a manifestat tendințe accelerate de scădere. O natalitate tot mai mică a dus și la reducerea numărului de elevi. Dar fenomenul acesta are un trecut cu mult mai îndepărtat. S-a menținut, anume, mentalitatea familiilor noastre de țărani bănățeni de a avea unul sau eventual doi copii, pentru a se păstra moșia în mod integral și a evita fărâmițarea ei. Există și alte cauze, tot atât de importante și caracteristice care determină reducerea numărului de elevi din învățământul cu predare în limba română. Amintim aici două: căsniciile mixte și trecerea elevilor în clasele cu limba de predare nematernă.

Ne întrebăm, însă, ce măsuri se pot lua pentru a frâna, pe cât posibil, scăderea numărului de elevi și dispariția claselor cu limba de predare română?

Este nevoie, mai întâi, de mobilizarea tuturor factorilor direct și indirect angajați în activitatea școlară și interesați de învățământul românesc din Banatul sârbesc.

Astfel, cea mai importantă sarcină revine cadrelor didactice, în primul rând învățătorilor din clasele primare /I - IV/. Învățătorii trebuie să se angajeze în atragerea copiilor spre învățământul cu predare în limba română. În contactele directe cu familia se va explica avantajele frecvenței claselor românești pentru însușirea corectă și deplină a limbii materne, care în etapa aceea de 7 ani încă este departe de a fi constituită într-un sistem lingvistic format și încheiat. Cu unii directori de școală se pot organiza convorbiri în vederea explicării pericolului dispariției învățământului în limba română și în final al școlii dacă nu se asigură existența pe viitor a claselor și secției românești.

Apoi, profesorii de limbă română (acolo unde există școli centrale cu 8 ani), sprijiniți și de celelalte cadre didactice sunt cei mai chemați să explice părinților rolul și funcția lingvistică a limbii ca mijloc de comunicare a copiilor în limba maternă, pe care nici o altă limbă străină nu se poate baza și dezvolta, dacă aceasta nu este definitiv însușită, proces ce se încheie (dar nu definitiv) cu terminarea celor opt clase generale în limba maternă. Decizia finală în opțiunea (hotărârea) limbii învățământului care va fi frecventat de copiii lor (română sau sârbă) aparține părinților. Ei trebuie să înțeleagă bine interesul pedagogic și etnic al studiului temeinic a limbii materne din partea copiilor și tinerilor.

Un rol important poate avea și Comunitatea Locală dintr-un sat. Prin intermediul membrilor ei se

exercită o influență asupra opiniei publice din localitate (în primul rând asupra părinților) prin convorbirile directe sau alte modalități de a explica importanța menținerii școlii în mediul rural pentru viața culturală și socială a populației locale. Apoi, în fiecare localitate cu populație de etnie română există asociații culturale și organizații civice și politice care, la rândul lor, pot veni în sprijinul menținerii învățământului cu predare în limba română. Și aceștia pot aduce în fața părinților și a celorlalți săteni, argumente culturale, sociale dar și

economice. Adunările acestor asociații și organizații locale, pe lângă celelalte puncte la ordinea de zi, pot cuprinde și puncte de discuție pe linia situației școlii din sat.

O funcție importantă în menținerea școlilor și a secțiilor afiliate cu predare în limba română din Banatul sârbesc, pot avea și filialele Comunității Românilor din Serbia. Rolul C.R.S. și a formelor ei de activitate locală este mare, deoarece au obligația, printre altele, să se ocupe de menținerea, afirmarea și dezvoltarea minorității române din Serbia.

Această obligație include, ca una dintre cele mai importante laturi ale ei, menținerea și a învățământului cu predare în limba română. Tocmai de aceea angajarea directă a filialelor C.R.S. și a fiecărui membru este o sarcină eternă dar și un drept, în efortul nostru pentru menținerea limbii materne prin intermediul învățământului.

Consiliul Minorității Naționale Române, în ansamblu și în special prin intermediul Departamentului pentru învățământ trebuie să se angajeze din plin, pe lângă toate celelalte activități programate, în luarea de măsuri necesare în sectorul împiedicării reducerii numărului de elevi în clasele generale românești. Membrii Departamentului sunt cadre didactice care trebuie să-și asume responsabilitatea și angajamentul în domeniul învățământului.

În fine, dar nu mai puțin important, presa, radioul și televiziunea în limba română sunt mijloace de informare care pot cuprinde, în programele lor și teme cu privire la situația învățământului românesc din punctul de vedere în discuție și mai ales în oferirea de explicații despre avantajele lingvistice și pedagogice - psihologice ale studiului școlar în limba maternă, cel puțin la nivelul învățământului general.

Toate cele menționate mai înainte sunt posibile de realizat numai dacă există un consens în întreaga populație și a tuturor factorilor din localitățile rurale și urbane cu populație de naționalitate română.

dr. Trailă Spăriosu

ROMÂNI DIN JURUL ROMÂNIEI

Viața și activitatea lui Vasile Posteucă

„S-a desprins viguros din Bucovina reîntregirii, care ne-a dat, ca niciodată, o falangă de poeți unul mai înzestrat de Dumnezeu decât altul. De la acea mare sărbătoare a cântecului, Vasile Posteucă a fost smuls de prăpăd și aruncat departe de pământul cotropit al Patriei” – scria Aron Cotruș.

Se naște la 10 septembrie 1912 în familia Ieremia și Ileana Posteucă din comuna Stăneștii de Jos, județul Rădăuți (astăzi raionul Hliboca, regiunea Cernăuți). La numai doi ani de viață rămâne, împreună cu alți trei frați și două surori, orfan de tată, care căzuse pe fronturile primului război mondial, având o copilărie anevoioasă.

După absolvirea școlii primare din comuna natală și liceului "Lațcu Vodă" din or. Siret, între anii 1931-36 își face studiile la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți. Este președinte al Societății „Arboroasa” și vicepreședinte al centrului studențesc (1934-35) din Cernăuți. În toamna anului 1936 își ia licența în litere cu teza „Viața și opera lui Emanoil Grigorovitză”. A organizat primul Congres al Studențimii Bucovinene (1936) și a fost delegat timp de trei ani la Uniunea Studenților.

După absolvirea universității, intră în învățământul secundar la liceul „Carmen Sylva” din Cernăuți. La 11 octombrie 1941 V. Posteucă este arestat și obligat să părăsească Cernăuțiul pentru totdeauna, despărțindu-se de soție și de copii până la 1968, refugiindu-se mai întâi în Polonia și apoi în Germania. În România este condamnat la 15 ani de închisoare. După eliberare trăiește un timp ca persoană refugiată la Salzburg și Innsbruck (Austria). Revine în Germania, unde între 1947-1949 e lector de limba română la Universitatea din Frelburg și președinte al Comitetului Român.

În 1949 pleacă la Paris, unde se înscrie pentru studii de doctorat la Sorbona. Aici începe să colaboreze la „Lucefărul” lui Mircea Eliade, iar peste un

an emigrează în Canada. Trecând în Statele Unite ale Americii, în toamna lui 1966 este numit profesor la State College din Maskato. În SUA, pe lângă munca de catedră, se remarcă și ca un ilustru publicist. Prin revista sa trimestrială „Drum”, Vasile Posteucă în jurul său adună zeci de intelectuali români din străinătate, popularizează cultura și literatura română pe continentul american.

Debutul literar al lui Vasile Posteucă a avut loc în revista lui Ion Nistor „Junimea Literară”, cu profetice poezie „Cântec de drum și popas” și „Cântec”.

Colaborarea lui a continuat la „Iconar”, „Glasul Bucovinei”, „Buna vestire”, „Însemnări sociologice”, „Răboj”, „Cuvântul” „Convorbiri literare”, „Gazeta Gospodarilor”. A înființat și condus prodigioasa revistă „Drum” (1963-1972).

Acest „cântăreț al durerilor neamului”, „cruciat al exilului”, cum a fost numit de prieteni, nu și-a dezvoltat nici pe departe talentul cu care a fost înzestrat de Dumnezeu, stingându-se din viață ca un adevărat martir la numai 60 de ani, în Spitalul Columbus din Chicago, în urma unei boli neiertătoare (1972).

Toată poezia lui a fost o rugăciune, o adevărată împărțășire cu cei morți, cu frumusețile țării, cu oamenii pământului, cu tradițiile voievodale și creștine ale țaranului român și cu imaginea strălucită a unei țări „ca soarele sfânt pe cer...”.

Prin „Icoane de dor”, Vasile Posteucă, în sfârșit aerul literaturii române, revenind, precum mulți alții, acolo unde îi este locul. Cu „Icoane de dor”, Posteucă s-a întors în Bucovina, unde n-a mai fost din timpul exilului provocat de bolșevici, pe care a plâns-o și a căutat-o, căci aici, scria poetul în 1950:

*„Demult îngenunchiam lângă icoane
Și ruga m-onmulțeam cu milioane,
Ca să s-aprindă tot pământul viu
În vorba mea și-a strigătu-mi pustiu”.*

Opera:

* *Emanoil Grigorovitză* (teză de licență), Cernăuți, 1936

* *Cântece fără Țară* (1938). Volum rămas în manuscris; interzisă publicarea din ordinul prim-

Vasile Posteuță, lângă Părintele Paroh Nicolae Zelea în mijlocul fondatorilor bisericii "Sfântul Gheorghe" din Toronto, Canada, 1954

ministrului Armând Călinescu, pentru unele aluzii la adresa regelui Carol al II-lea

* *Bandiții* (roman politic în manuscris). Volumul I al manuscrisului cuprinzând perioada 1938-1940, din cauza evenimentelor care s-au precipitat în ianuarie 1941, a rămas în țară, fără putința de a se intra în posesia lui; volumul II scris la Rostock, 1942, nepublicat deocamdată, se găsește la Madrid

* *Poezii* (dedicate Bucovinei, apărute într-un volum din "Convorbiri literare"), ianuarie 1941

* *Poeme fără Țară*, Madrid, 1963

* *Carte de cântece românești*, 1954

* *Icoane de dor*, 1954 (parte a volumului *Cântece fără Țară*)

* *Cântece din fluier* (versuri), Cleveland, 1960

* *Inner experience in Rilke 's work* (teză de doctorat, Toronto, 1962)

* *Catapetasma bucovineană* (lucrarea lui poetică cea mai amplă, cu schițe de Nicolae Petra), Mexico, 1962

* *Poeme Ghivizii*, Mexico, 1962

* *În marea și-n mormintele din noi*, Madrid, 1967

* *De la noi – de Leca Morariu* (povești populare). Ediție reeditată de V. Posteuță. Colecția Drum, 1970

* *Poeme de închisori* (ediție îngrijită). Colecția Drum, Madrid, 1970

* *Băiatul drumului* (manuscris de roman autobiografic neterminat). Fragmente din acest roman autobiografic au apărut însă în Calendarul America și mai mult, în ziarul "Libertatea" din New York, între anii 1985-1987. Romanul a fost publicat de Ion Filipciuc la editura sa, Biblioteca „Miorița”, din Câmpu-Lung (Bucovina) în anul 2005.

Prof. Natalia Stan

EXIL

*Suți de ani și dor, cu tâmpla sură,
 Risipim nădejdi și pribegim,
 Frați cu Ahasverul din Scriptură,
 Către-o nouă zare de chilim,
 Să'nflorim o creangă de răsură,
 Undeva, într'un colț de tintirim...
 Drumul nostru ce suia'n baladă,
 Plânge mut în pasul monoton,
 Răzvrătind, sudalme de corvoadă;
 Iar la sold de mai tresare-o spadă,
 Geme'n glodul vârstei ca'n pripon.
 Gârboviți de mers și de-așteptare,
 Gândul ni-i cu spini și ciumaflăi,
 Hăulind a dor din zare'n zare,
 Ca de mult, când am pornit, flăcăi,
 Cu icoana țării'n chiotoare...
 Cântă numai doine și bejenii
 Gura străpezită de-aguride;
 Pribegim și noaptea se deschide
 Hidra care'nfulecă decenii
 De coșmare slute și livide...
 Cresc din stropul plânsului fierbinte,
 Noi oceane între noi și țară;
 Pieptul dă de stâncă înainte,
 Și'napoi în mlaștină coboară.
 Că dreptatea s'a curvit și minte...
 Năvălită'n târguri teherane,
 Stă rânjind la masă cu cei mari,
 Să ne pună preț și pe sumane,
 Doar or mai vâna câțiva dolari,
 Din vânzări de înger și icoane...
 Iar cei dragi, acasă, cu butucii
 Ruginind pe inimă și glezne,
 Scriu legende'n codri, cu haiducii,
 Ctitorind morminte vii în bezne
 Și urcând martiri pe brațul crucii...*

Interviu cu Părintele Protopop Boian Alexandrovici, arhiereul de Dacia Ripensis

Omul timpului nostru

Boian Alexandrovici sau Boian Alexandru este un preot român ortodox din estul Serbiei (Timoc), paroh de Malainița și Remesiana, precum și protopop al Protopiatului Dacia Ripensis (fiind hirotonit de episcopul român Daniil de la Vârșeț) cu sediul la Negotin. S-a născut în 1977 la Negotin, unde și-a petrecut copilăria.

Ambii săi părinți sunt români timoceni originari din satul Malainița, situat la câțiva kilometri nord-vest de Negotin. Actualmente, Boian Alexandrovici locuiește în Malainița, unde slujește în prima biserică ortodoxă în care limba liturgică este româna.

Deocamdată doar în Jasikovo, în Bigrenica și Samarinovac s-au mai ridicat astfel de biserici (sau se află în construcție). La Malainița este plănuită ridicarea unei biserici mai mari, biserica actuală urmând să fie transformată în mănăstire.

- Biserica din Malainița și preotul Boian Alexandrovici au devenit un simbol al românilor de pretutindeni. Spuneți-ne, dacă ar fi s-o luați de la început a-ți renunța sau dinpotrivă a-ți merge până la capăt?

- La întrebarea d-voastră, care a mai fost adresată în diverse împrejurări și situații, mereu actualizată, vă pot da un singur răspuns. Înfăptuirea dumnezeiască pe care am început-o cu voia și ajutorul lui Dumnezeu și cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Daniil Episcop al Daciei Felix, respectiv al românilor din Serbia, vreau s-o duc la bun sfârșit, indiferent de opreliste, dificultăți și suport. Hotărât afirm, că indiferent de oportunități, dacă ar fi necesar, aș merge pe aceeași cale luminată cu credință tare.

În sfânta Scriptură, ne este redată pilda cu talanții, unde se face referință la talanții omului, care trebuie înmulțiți, tot așa dacă simțim chemarea pentru o misiune divină un lucru sacru care trebuie să aducă roade, iar stăpânul din pilda talanților așteaptă fapte, precum noi așteptăm înțelegere, pace și mântuire.

- Vă rugăm să precizați noțiunea, termenul de „valah-vlah” ce semnificație și sens are.

- Termenul de „valah-vlah” este sinonim cu

român și care la românii din Serbia de Răsărit, implicit în graiul din Timoc nu există pur și simplu ci există termenul de RUMÂN întrebuințat în comunicare și limbaj. Astfel, pentru noi rumân este și bucureșteanul cel din Banat, Timoc, Chișinău și Cernăuți. În Serbia de Răsărit se încearcă crearea artificială a unei noi minorități, distinctă de cea românească, sub diferite pretexte, contexte și interese oculte, care au numitorul comun, divizarea românilor și îndepărtarea de la filonul cultural românesc. Român, cu varianta rumân-vlah înseamnă una și aceeași denumire, care face referință la român. Istoria n-e amintește rangul Mitropoliților Țării Românești, Mitropoliții Ungro-Vlahiei, pe care frații sârbi, și slavii în general, i-au recunoscut și numit „Vlaški Mitropoliti”, adică Mitropoliți Valahi. Lucrurile sunt extrem de clare, trebuie doar voință și înțelegere a realității, când este vorba de apartenența națională. Tot în acest context în protocoalele bisericii Ortodoxe Sârbe din zona noastră, când este vorba de apartenența națională este clar notat „Rumun pravoslavne vere” (Român de credință ortodoxă), ceea ce denotă recunoașterea oficială, respectiv apartenența tuturor românilor (valahilor), națiunii române.

- Despre românii-valahi din Serbia de Răsărit, așezările în care trăiesc, organizațiile cu prefix românesc, viața culturală și spirituală, interesul față de biserică, tradiție și păstrarea identității, ce ne puteți spune?

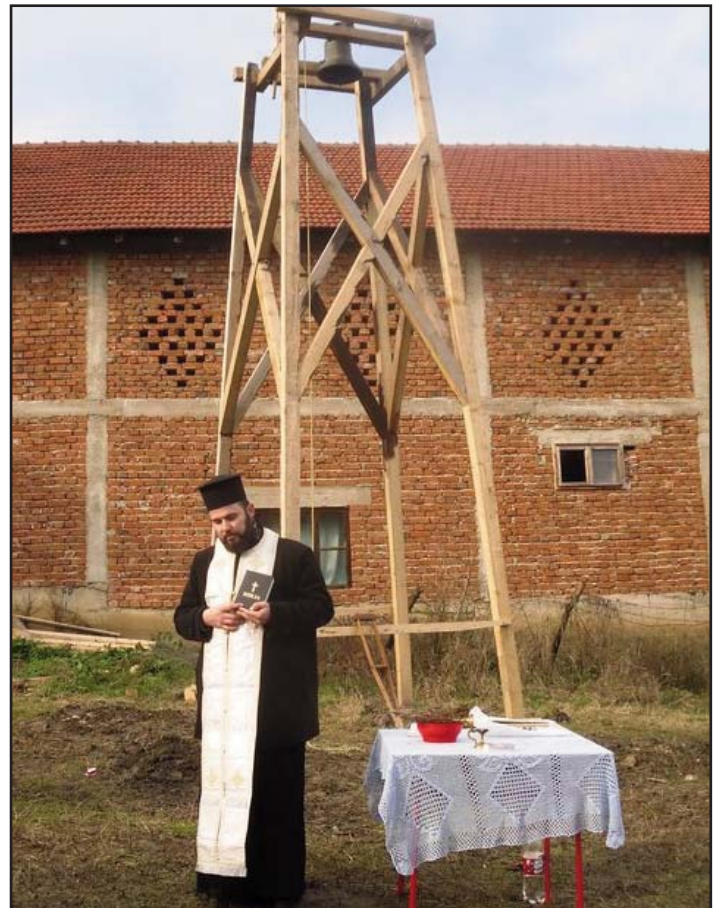
- Mult timp, românii din Timoc au fost ruși de la roata civilizației popurului român, fără a beneficia de drepturi în ceea ce privește păstrarea identității și spiritualității, o imensă nedreptate exercitată timp de mai bine de un secol. Treptat pe plan cultural și bisericesc, românii timoceni au început să se organizeze, ceea ce se poate simți și observa. Un început mic, dar promițător. Noi, nu cerem decât implementarea drepturilor garantate prin legislația și Constituția Serbiei, adică cerem ceea ce au și frații sârbi în România. În Serbia de Răsărit sunt 154 de sate românești și 48 localități mixte, unde nu există învățământ în limba maternă, ci doar două biserici.

- *De ce protopopiatul „Dacia Ripensis” în Serbia de Răsărit și care este situația actuală în cadrul protopopiatului?*

- Protopopiatul „Daciei Ripensis” funcționează în cadrul Episcopiei Daciei Felix, care este episcopia tuturor românilor din Serbia. Denumirea protopopiatului „Dacia Ripensis” se trage de la strămoșii noștri care au viețuit pe aceste plaiuri, iar noi urmașii lor am reorganizat ceea ce au avut deja în trecut, în Timoc și trebuie reamintit de existența a mai multor episcopii de-a lungul secolelor. Azi, cu voia lui Dumnezeu avem un singur protopiat, iar pentru un nou început e bine. Nădejde și speranțe mari există și în continuare, împreună cu frații din Banat depunem eforturi constante pentru menținerea neamului și păstrarea spirituală în Timoc.

- *Concret protopopiatul Dacia Ripensis beneficiază de ajutor din partea statului în care trăim și a cărui contribuabili și cetățeni loiali suntem?*

- Din păcate protopopiatul Daciei Ripensis nu primește ajutor s-au sprijin de la statul în care trăim, ai cărui contribuabili și cetățeni loiali suntem. În schimb, ne confruntăm cu tot felul de piedici,

obstacole și încurcături la tot pasul, începând cu Ministerul Cultelor de la Belgrad etc

Ajutorul este asigurat de la țara mamă-România și Patriarhia Română. Un lucru esențial, indiferent de situații și certitudini trebuie precizat. Noi am fost, suntem și vom fi loiali țării noastre Serbia, în care trăim, dar vom menține și aprofunda relațiile cu România și Patriarhia Română, intensificând colaborarea pe toate planurile, considerând-o prioritate în realizarea imperativelor.

- *Cum apreciați d-voastră, părinte, viitorul Bisericii Ortodoxe Române din Serbia, al comunității românești la nord și la sud de Dunăre în contextul Serbiei integrată în UE?*

- Eforturile constante pe care Serbia la ora actuală le depune trebuie susținute, sprijinite și încurajate, iar paralel e nevoie de intensificarea implementării drepturilor românilor din Serbia de Răsărit, care vizează păstrarea identității românilor din Serbia. Așteptările sunt întemeiate și în contextul bunei prietenii dintre cele două state, prietene și vecine, iar România la rândul ei poate ajuta Serbia prin experiența acumulată în drumul european și de pe poziția statului membru al U.E. Cred că aici stă soluționarea problematicii, în primul rând printr-o cooperare și integrare europeană.

- *Poziția extrem de dură a Bisericii Ortodoxe Sârbe, a unor politicieni locali și relația tensionată a*

unor episcopi sârbi din zonă, sunt deblocate sau în continuare se mențin încordate referitor la construirea locașurilor de culte românești din Timoc?

- Nu s-a schimbat aproape nimic pe relația cu Biserica sârbă, mai precis zis cu episcopia sârbă de Timoc. În continuare atitudinea episcopiei sârbe de Timoc este foarte dură și chiar s-a intensificat în ultimul timp, ceea ce agravează situația generală și menține tensiuni în zonă. Această este imaginea personală a episcopului de Timoc și atitudinea față de noi care n-ar trebui s-o împărtășească Biserica sârbă, în ansamblu.

- Apropiatul recesământ al populației în Serbia are o importanță majoră pentru români, inclusiv pentru Serbia de Răsărit. În această ordine de idei ce trebuie făcut ca toți români să-și declare apartenența în Timoc, adică Serbia de Răsărit?

- Recesământul din Serbia poate soluționa pe termen lung, fondul restructurării problematice din Timoc. În această ordine de idei, cel mai important este angajamentul tuturor factorilor în crearea atmosferei calme, unde populația liberă să-și exprime apartenența, fără presiuni, amenințări și manipulări. Un rol hotărâtor în această direcție revine asociațiilor, organizațiilor culturale cu caracter românesc din Serbia, inclusiv din Timoc. Aici mă refer la informarea cetățenilor, la drepturile asigurate și garantate prin lege și declararea liberă a apartenenței naționale. Toți cei care recurg la metode abuzive, de intimidare și diverse inscenări la adresa populației trebuie sancționați de autoritățile statului de drept. Recesământul poate fi un examen important pentru statul sârb, când este vorba de exercitarea libertăților și drepturilor elementare de apartenență și declararea ei liberă.

- La sfârșitul acestei convorbiri, vă rugăm să transmiteți un mesaj pentru cititorii Revistei de cultură și istorie a românilor din Serbia „Glasul Cerbiciei”?

- Mesajul meu pentru cititorii revistei „Glasul Cerbiciei” pentru toți românii din Serbia este următorul:

- Fraților, fim uniți și niciodată să nu uităm ceea ce suntem. Trei lucruri nu trebuie uitate niciodată. Să respectăm țara în care trăim, să știm că patria mamă este România și al treilea lucru firesc, este Patriarhia Română, căruia aparținem și care este Patriarhia poporului român din lumea întreaga.

Domnul să ne păzească, apere și binecuvânteze pe toți!

Amin!

*Interviu realizat de
Liviu Stamin*

În 2003, Boian Alexandrovici a ridicat la Mălăinița din fonduri proprii, pe un teren aflat în proprietatea sa, prima biserică ortodoxă română din Serbia de Răsărit. Urmează un conflict îndelungat cu autoritățile sârbe, care cereau demolarea lăcașului, invocând ilegalitatea acestei construcții. Un oponent vehement a lui Alexandrovic este și Biserica Ortodoxă Sârbă care se teme să-și piardă influența în acest colț al Serbiei. Scandalul a ajuns să fie comentat în presa internațională. În aprilie 2005, incidentul a fost discutat și la adunarea Consiliului Europei. La sfârșitul anului 2006, ipodiaconul Boian Alecsandrovic, a fost condamnat la două luni de închisoare, cu suspendare.

În martie 2008 părintele Bojan Aleksandrović a fost decorat de către ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României la Belgrad, Ion Macovei, Ordinul "Meritul Cultural" în grad de Comandor, înalta distincție conferită de președintele României, Traian Băsescu. Înalta distincție a fost decernată arhierului de către București "în semn de apreciere deosebită pentru atașamentul și angajamentul său constant față de promovarea identității culturale, lingvistice și religioase a românilor din Serbia".

Cu toate acestea, atacurile Bisericii Ortodoxe Sârbe împotriva preotului român au continuat. Acesta a fost caterisit pe motiv că a oficiat slujbe în limba română într-o biserică din Serbia. Sentința de excomunicare, pronunțată pe 16 octombrie 2008 de către Iustin, episcopul ortodox sârb al Timocului, a fost comunicată și preotului Bojan Aleksandrovici, care a fost judecat în absență. În actul semnat de episcopul Iustin se arată următoarele: „Boian Aleksandrovici, fost cleric al episcopiei de Timoc, a disprețuit pe episcopul său competent și fără aprobare și acord al bisericii noastre a fost hirotonit în treapta preoției de către un episcop al Bisericii Ortodoxe Române. Ca urmare, pe presbiterul Boian Aleksandrovici îl caterisim din treapta preoției și îl întoarcem în rândul laicilor fără drepturi și funcții”.

Sfântul Sinod al BOR, întrunit la 30 octombrie 2008 la București, considera "invalid actul de caterisire a părintelui Bojan Alexandrovici de la Malainița (Valea Timocului) de către tribunalul bisericesc al Episcopiei Ortodoxe Sârbe de Timoc, deoarece preotul român nu este cleric al Bisericii Ortodoxe Sârbe. De asemenea, Membrii Sfântului Sinod au constatat faptul că Episcopia Ortodoxă Sârba a Timocului nu respecta cele convenite în cadrul Comisiei mixte de dialog a celor două Biserici Ortodoxe, din aprilie 2006, adică asigurarea serviciilor religioase în limba română pentru comunitățile românești"

AUZI VALEA TIMOCULUI CUM RĂSUNĂ

**"Români au fost ai mei părinți,
iar noi la fel să fim uniți"**
Culita Vasilchici

Râul Timoc

E greu să expun tradiția, cultura, obiceiurile românilor timoceni, atunci când îi vezi cum își dau toată silința și trec prin multe obstacole grele și se străduiesc cum știu ei cel mai bine pentru a arăta lumii că iei nu au uitat originea, sâmburele și temelia străbună. Aici, în Valea Timocului din Serbia de Răsărit trăiesc foarte mulți români cărora nu le este rușine atunci când vorbesc românește. Printre ei sunt și mulți bătrâni care nu știu nici o vorbă sârbească și chiar unii din ei mai păstrează cărți românești aduse de părinții lor pe când se duceau în România, la frații lor pentru a lucra și pentru a-și hrăni familiile rămase aici într-o sărăcie devastatoare și greu de imaginat. Altă posibilitate nu au avut, acolo, în țara mamă s-au simțit "acasă", au fost respectați decent și ajutați să poată supraviețui și ei și familiile lor care-i așteptau la malul Dunării, o ultimă speranță. Dunărea pentru unii a fost și destinul vitreg care ne-a unit și depărtat în același timp.

Limba strămoșească nu se uită, în ea zace puritatea românească, strădania, veșnicia, obiceiurile și inimile celor ce bat jalea și dorul românesc.

Acum, în zilele noastre, ne adăpăm din poveștile bătrânilor timoceni și cu ajutorul lor reușim să arătăm, că suntem un neam puternic, credem în lacrimile bătrânilor care arată amarăciunea vieții, dar și mândria și credința la slujbă bisericească românească din Malainița, slujitorul domnului fiind preotul Boian Alexandrovici.

Încercăm din răspuțeri să ținem sus fruntea neamului, conștiința trează, prin păstrarea tradiției, prin folclor, manifestari ce au loc în satele românești, arătând copiilor tezaurul nostru românesc, pentru că, într-adevăr sunt încă din aceea care au frică de a se declara români în Timoc.

Istoria neamului nostru, tradițională timoceană, este zbuciumată, când vizitezi satele timocene vezi și auzi fel de fel de obiceiuri, povești triste și adevărate, diverse meșteșugării... Când intrii în casa locuită de românii bătrâni, îi găsești cum stau la vatra focului, mestecând mămliga care te ademenește cu mirosul ei plăcut. Și n-o să te lase să pleci, o să-ți ofere loc la măsuța rotundă, moștenită de la părinții lor, iar fiecare obiect din casa unui român timocean are o istorie aparte, și apoi, povestirile lor se țin lanț ascultându-le atent, privind prin odaia cu grinzi de lemn și cu miros de var, începi să simți bucuriile, chinurile, nemurirea, cultura, împreună cu ei și cu cei dragi care acum zac prin fotografiile care le-au ținut călăuză și nu le-a dat să-și uite limba românească - prima limbă.

Culita Vasilchici

ROLUL INTELECTUALITĂȚII ROMÂNE DIN VÂRȘEȘ ÎN EVENIMENTELE DE LA 1848-49

Revoluția de la 1848-1849, unul din marile evenimente ale secolului al XIX-lea, cuprinde o serie de țări europene, ca Franța, țările germane, țările italiene, Monarhia Habsburgică, Țara Românească, având ecouri mai palide și în alte părți ale Europei. La aceste evenimente și-au dat contribuția, cât de mică, și românii din părțile vestice ale Banatului, găsite azi în cadrul P.A.Voivodina.

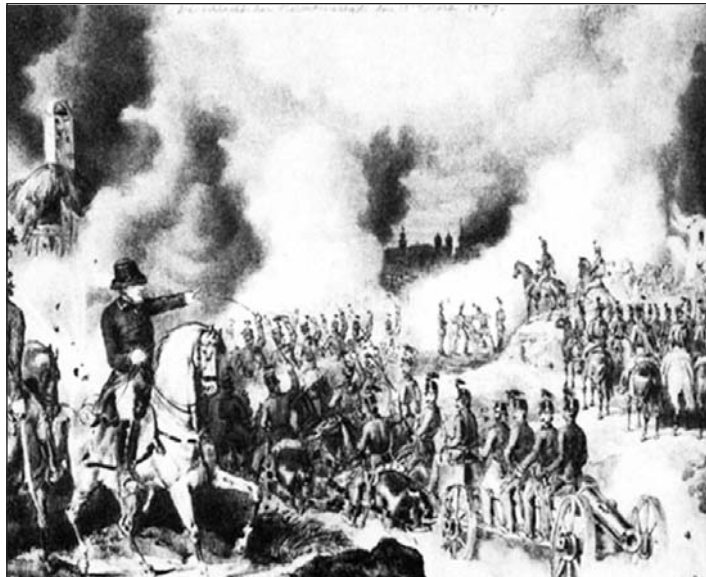
Intellectualii români din Vârșeș și-au dat contribuția lor la organizarea mișcării revoluționare a românilor bănățeni încă din prima fază a Revoluției. La prima adunare a fruntașilor români, care a avut loc la Lugoj pe data de 4 mai, unde au participat reprezentanții comunelor din comitatul Timiș, dar și alți fruntași ai poporului român, este aleasă o delegație alcătuită din 16 membrii, care împreună cu delegațiile din alte comitate trebuia să meargă la Pesta spre a cere de la guvernul maghiar organizarea unui congres la care s-ar alege un mitropolit al românilor și s-ar aduce alte hotărâri importante pentru națiunea română din Ungaria. Printre cei 16 aleși au fost și trei români din Vârșeș: Ignatie Vuia, Nicolae Tincu Velia și Andrei Vasici¹. Chiar în preajma revoluției, revista „Foaia pentru minte” publică articolul unui corespondent din Banat despre care se crede că este chiar Andrei Vasici și unde este redată starea de spirit și nemulțumirile românilor bănățeni în ajunul revoluției². Născut la Timișoara, Andrei Vasici (1796-1864) își face școlarizarea în orașul natal, la liceul piarist, apoi la Pesta și Seghedin, iar din anul 1839 trăiește la

Vârșeș, unde lucrează ca funcționar municipal, apoi ca avocat, iar în perioada anilor 1846-1849, deci chiar în anii critici ai Revoluției, este și primar al Vârșeșului. Vasici și-a dat contribuția sa și la dezvoltarea publicisticii românești, fiind colaboratorul lui George Barițiu în Gazeta de Transilvania, iar mai târziu, în 1859, a publicat în limba germană prima istorie a orașului Vârșeș, sub titlul „Contribuții la monografia orașului Vârșeș”³.

În ceea ce privește alegerea celor 16 reprezentanți români care vor merge la Pesta, adunarea de la Lugoj din 4 mai a plecat de la ideea de a fi alese personalități reprezentative, indiferent de ideologia sau curentul pentru care militau, printre care, evident, se găsea și primarul Vârșeșului. Putem constata că acesta totuși nu a participat la consfăturile intelectualilor români care au avut loc la Pesta în perioada 3/15-9/21 mai, spre deosebire de celelalte două personalități amintite – Vuia și Tincu Velia. Într-adevăr, este cunoscut faptul că în timpul Revoluției, ca primar al Vârșeșului, în care trăiau diferite națiuni, Vasici a încercat să-și mențină neutralitatea⁴. În momentul în care se aștepta cucerirea Vârșeșului de către armatele imperiale, în care erau încadrate și unitățile sârbești (19 ianuarie 1849), Andrei Vasici a fost unul dintre membrii delegației vârșeșene care a mers la Timișoara pentru a da de știre Comandei Generale Bănățene că orașul se supune ordinelor acesteia, cerând protejarea integrității personale și materiale a cetățenilor orașului⁵.

prin înfrângerea definitivă a revoluției maghiare va fi rezolvată și soarta lui Vuia în scaunul episcopal. Încă în luna iulie 1849, Ignatie Vuia trece la Voivodinț, satul său natal, unde se simte în mai mare siguranță, înconjurat de ai săi. Aici se reține două luni, Voivodințul fiind în această perioadă, măcar și simbolic, sediul episcopului Vârșețului.

După aceea, Vuia părăsește Banatul pe la Orșova, împreună cu fiica sa de 16 ani și trece în Bulgaria, găsită pe atunci în cadrul Imperiului Otoman. La Rușciuk își face cunoștință cu doi miniștrii sârbi: Živanović și Petronijević, care i-au promis să-l facă „rector” la Belgrad, astfel că Vuia pleacă înspre capitala Serbiei. În drum însă, fiind timp de iarnă, se oprește la Negotin, unde este găzduit de maiorul Milović. A hotărât să rămână acolo, unde a primit o parohie și a fost recunoscut de protopop. S-a stins din viață la 9 februarie 1852¹³.

Toate măsurile luate de acesta în perioada în care

a fost administrator eparhial la Vârșeț au fost anulate prin hotărârea consistoriului eparhial ținut la 5/17 septembrie 1849¹⁴, iar la 28 septembrie patriarhul Rajačić confirmă aceasta, proclamând actele administrative eparhiale adoptate de „rebelianul” Ignatie Vuia ca „nelegiuite și fără putere”¹⁵.

În ceea ce privește atitudinea celui alt profesor de la Institutul Clerical din Vârșeț – Nicolae Tincu Velia, după cum deja s-a spus, acesta a participat la prima adunare de la Lugoj, fiind prezent și la întrunirea reprezentanților români de la Pesta. Vestea despre izbucnirea revoluției în Țara Românească este îmbucurătoare pentru Velia, însă acesta este totuși destul de rezervat în ceea ce privește sortile de izbândă pentru revoluționarii români, ceea ce și declară într-o scrisoare lui George Barițiu: „Dea cerul emanciparea tuturor românilor, dar zău pericolul ce ne amenință e mare, apoi și neînțelegerea între noi încă e mare”¹⁶.

Mai târziu, eruditul bănățean, ca urmare a evenimentelor din Monarhie, ia o altă atitudine față de mișcarea revoluționară maghiară. Într-o relatare din Vârșeț publicată în „Gazeta Transilvaniei” la sfârșitul lunii octombrie 1848, Velia constată că orientarea antimaghiară a românilor bănățeni, prezentă în toamna acestui an, a fost influențată în mare măsură de comportarea revoluționarilor maghiari față de românii din Ardeal. Observând că românii bănățeni se află „între două focuri”, consideră că aceștia trebuie să se alipească la „acea partidă, care nu ne amenință cu deznaționalizarea”. Fruntașul național român și-a dat, prin urmare, seama că românii nu pot aștepta nimic de la revoluția maghiară, așa cum au considerat în primăvara și în vara aceluiași an, la începutul revoluției.

dr. Mircea Măran

1. I. D. Suci, *Revoluția de la 1848-1849 în Banat*, București, 1968, pag. 60. Relatarea „Gazetei de Transilvania” de la această adunare este publicată integral în: I. D. Suci, R. Constantinescu, Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului, vol. II, nr. 373, pag. 691-693

2. I. D. Suci, op. cit., pag. 38

3. O scurtă biografie a acestui valoros om de cultură o dă Felix Milleker în lucrarea *Das Vršacer Rathaus und die ersten Beschreibungen der Vergangenheit der Stadt Vršac* (1938), republicată în traducere sârbească în volumul *Vršac u starini*, Vršac, 1996.

4. Feliks Mileker, *Vršac u starini*, Vârșeț, 1996, pag. 127

5. Srećko Mileker, *Povesnica slobodne kraljevske varoši Vršca*, II, Vršac, 2005 (reprint), pag. 37

6. Miodrag Milin, *Relațiile politice româno-sârbe în epoca modernă*, București, 1992, pag. 9

7. Nikola Gavrilović, *Srpsko-rumunsko klirikalno učilište u Vršcu 1822-1867*, Novi Sad, 1983, pag. 174

8. Nikola Gavrilović, *Srpsko-rumunsko klirikalno učilište...*, pag. 100.

9. *Monografia Voivodințului*, redactor Cornel Mata, Voivodinț, 2008, pag. 399.

10. I. D. Suci, R. Constantinescu, op. cit., nr. 387, p. 714

11. ibidem, nr. 395, p. 724

12. I. D. Suci, *Revoluția de la 1848-1849 în Banat*, pag. 228

13. Vezi și *Monografia Voivodințului*, coordonator Cornel Mata, pag. 400

14. I. D. Suci, R. Constantinescu, op. cit., nr. 403, p. 731-732

15. ibidem, nr. 406, p. 733-735. Vezi și Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, V, Documente, Zrenjanin, 1979, nr. 257, pag. 332-334 (copie păstrată în Protocolul de circulare al satului Kajtasovo).

16. Fragment din scrisoarea lui Nicolae Tincu Velia, citată în: I. D. Suci, *Unitatea poporului român – contribuții istorice bănățene*, Timișoara, 1980, pag. 96

Foileton

Boala și moartea lui Eminescu, între mit și realitate

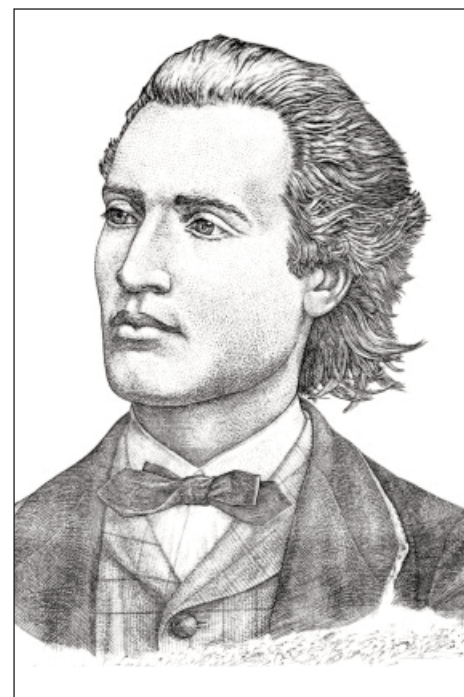
Boala și moartea Românului Absolut, cum îl numește Țuța pe Eminescu, a suscit (și mai suscită încă) numeroase controverse

Fără a avea pretenția deținerii adevărului în exclusivitate, autorul acestor rânduri încearcă, în baza unor fapte, evenimente, întâmplări despre care avem certitudinea că s-au produs, să facă unele raționamente silogistice în legătură cu boala și moartea poetului național.

Pentru aceasta, considerăm că este necesar să răspundem, pe bază de probe indubitabile, la

În calitate de redactor - șef la oficiul Partid Conservator - TIMPUL - Eminescu își asumă, ca o profesiune de credință, lupta pentru libertatea și demnitatea Țării și Neamului, intrând în contradicție și chiar în dușmănia ireductibile, atât cu liberalii, cât și cu proprii săi șefi din Partidul Conservator, pentru politica lor de cedare a intereselor naționale în fața puterilor străine, a capitalului internațional și a francmasoneriei, condusă da evrei.

El se opune modificării constituției (1878) și acordării cetățeniei (în bloc) evreilor, propunere susținută de chiar șeful conservatorilor - P. Carp, cât și proiectului de program lansat de vicepreședintele aceluiași partid,

se declarau naționaliști români) și militau pentru o politică de cedări în fața pretențiilor iudeomasonice de împământenire a evreilor, încercând să-l tempereze pe Eminescu, a cărui atitudine de stâncă, nu lăsa loc la nici un compromis.

Atunci când P. Carp (în calitate de ambasador al României la Viena) îi scrie lui Maiorescu să-l mai potolească pe Eminescu, poetul răspunde scârbit: „Suntem noi bărbați sau niște femei, niște eunuci caraghioși ai marelui Mogul? Ce suntem, comercianți, sălbatici de uliță, să ne schimbăm opiniile ca pe cămăși și partidul – ca cizmele?”

Aceluiași P. Carp, care cerea ca „...să jertfim unele din drepturile noastre suverane, ca să obținem protecțiunea Europei întregi”, Eminescu îi ripostează: „... este guvernul atât de naiv să creadă că, prin admiterea la drepturi civile a o jumătate de milion de vagabonzi (aluzie la evrei) teritoriul României devine sacrosant și dacă nu s-ar putea menține un stat apărat de badea Toader, se va putea menține unul trădat din capul locului de Ițic și de Leiba?”

- va urma -

Ioan Ciama

câteva întrebări și anume:

1. Cine (și de ce) avea interesul ca Eminescu să fie lichidat social și fizic?

2. Care a fost adevărata boală de care a suferit poetul?

3. Ce informații certe avem, privitor la împrejurările morții sale?

T. Maiorescu (1880), care pleda pentru subordonarea intereselor României imperiului Austro-Ungar, sacrificând pe românii ardeleni.

De reținut că, întreaga conducere a Partidului Conservator, cât și majoritatea junimiștilor erau francmasoni (chiar dacă, formal,

Biserica Greco Catolică și Unirea bisericească română din 1698

Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică este o biserică catolică de rit bizantin. Biserica Română Unită cu Roma a jucat un rol esențial în dezvoltarea culturii române moderne. În mod tradițional este considerată ca fiind una din cele două biserici românești

Începutul creștinismului pe teritoriile ocupate în prezent de poporul român a fost latin. Creștinismul a pătruns acolo în secolele III-IV prin canalele comerciale peste Dunăre și Marea Neagră.

În Evul Mediu târziu, pământurile românești făceau parte din primul și al doilea imperiu Bulgar. Acesta a fost motivul introducerii ritului bizantin și a limbii slave vechi în liturgiile românilor. Cu timpul, limba slavă veche a devenit limba oficială la români, așa ca latina în vest.

Tentativele unirii bisericești la români au avut loc în secolul al XV-lea în Valahia și Moldova, însă nu au fost de lungă durată. Unirea bisericească care s-a întărit și extins între români a fost unirea bisericească din Transilvania din 1698.

Regele austro-ungar Leopold (1657-1705), după eliberarea Vienei de sub stăpânirea Turciei în 1683, a eliberat și Transilvania, și în 1687, prin tratatul din Blaj, fusese alipită regatului Ungar. Prin decretul regal din 1691, a fost restabilită libertatea religioasă pentru catolicii din Transilvania, iar prin rezoluția din 1692, românii au fost invitați la unirea cu Biserica catolică. Preoților români li s-au promis în cazul trecerii la catolicism, o serie întreagă de avantaje materiale și sociale, printre care cel mai important era acela al egalității cu preoțimea catolică, cu privilegiile și veniturile acesteia, încă din 21 august 1691, urmat de altul în 26 august 1692 prin care s-a declarat egala îndreptățire a bisericii greco-unite din Transilvania cu cea romano-catolică.

Bazat pe aceste propuneri, mitropolitul Teofil, sub care s-au început primele acțiuni de catolicizare a românilor ardeleni, a convocat în prima jumătate a anului 1697 un sinod la Alba Iulia în ședințele căruia, împreună cu 12 protopopi, au hotărât ruperea de calvini și unirea cu biserica Romei.

Pe plan religios, uniții urmau să-și păstreze ritul, canoanele și calendarul lor ortodox, în schimbul recunoașterii a patru puncte dogmatice:

- Papa de la Roma este capul întregii biserici

creștine.

- Cuminecătura să se facă și cu pâine nedospită.

- Existența purgatoriului ca loc intermediar între rai și iad, pentru curățirea păcatelor.

- Purcederea Duhului sfânt și de la Fiul

Sunt prezentate celelalte condiții:

1. Preoții și călugării greco-catolici să aibă drepturi egale nu numai cu preoții romano-catolici, ci și cu mireni, luteranii și calviștii.

2. Ca în fiecare localitate unde există parohie să fie și o casă parohială, preotul să nu fie nevoit să locuiască într-o altă casă.

3. Ca parohii să fie dependenți de episcopi și nu de civili, cum se practica până atunci.

Pe plan social, "uniții" urmau să fie primiți în toate dregătoriile țării, fiii lor să aibă acces în toate școlile, fără de nici o deosebire, preoții urmând să se bucure de toate drepturile preoților religiilor recepte, să fie dotați cu sesii parohiale etc., promisiuni întărite și printr-o diplomă împărătească datată la 14 aprilie 1698.. La rândul său, în 2 iunie 1698, cardinalul Leopold Karl von Kollonitsch invită pe preoții români să primească "Unirea", în schimbul privilegiilor promise de împărat și a protecției oferite de acesta.

În timpul procesului de aprobare a deciziilor sinodului, Mitropolitul Teofil a trecut la cele veșnice și tot procesul este încetat, iar în locul său a fost ales ieromonahul Atanasie Anghel, cu care Ladislav Baranja a dezbătut chestiunea unirii. Episcopul Atanasie a devenit adept al unirii; în data de 7 octombrie 1698 a convocat sinodul la Alba Iulia unde unirea fusese oficial stabilită. Actul unirii cu Biserica Catolică a fost semnat de Atanasie Anghel și de toți membrii Sinodului de la Alba Iulia (38 de protopopi districtuali și de 2270 de preoți), fiind pecetluit cu sigiliul Mitropoliei Bălgradului.

În plus, cei 38 de protopopi subliniau că se unesc doar dacă vor fi lăsați să păstreze obiceiurile Bisericii Răsăritului (cea Ortodoxă), iar după moartea Mitropolitului Atanasie Anghel succesorul său să fie ales de sobor, urmând a fi întărit de papă și de împărat, privilegiile clerului să rămână neschimbate. Cererea este trimisă la Viena cardinalului Leopold Kolonici care l-a convins pe rege să emită pe 16 februarie 1699 „Diploma Leopoldinum” care promitea clerului de rit grec unit scutiri și privilegii asemănătoare clerului romano-catolic.

Episcopul Atanasie Anghel a convocat un nou sinod, care a avut loc tot la Alba Iulia, pe 5 septembrie 1700 și la care au luat parte protopopi și

*Mormântul
Episcopului
Atanasie
Anghel,
din Alba Iulia*

preoți, precum și câte 3 delegați mireni din fiecare sat românesc. Cei 54 de protopopi, împreună cu toți preoții (1563) și delegații prezente, au semnat un nou act, în care au întărit decizia sinodului din 1698, consfințind unirea religioasă a românilor din Ardeal cu Biserica Catolică. În 1701, episcopul Atanasie a depus mărturia de credință și a fost recunoscut de Papa și împărat, iar din cauza învinuirilor apărute împotriva lui, a fost instituit pe lângă el un teolog canonist iezuit ca „Causarum generalis auditor”, menit să supravegheze activitatea acestuia, controlându-i toată corespondența privată, în deosebi cu domnii români și lumea ortodoxă și cenzurându-i cărțile înainte de tipărire.

După moartea lui Atanasie Anghel din 1713, au trecut doi trei ani până la instalarea noului episcop greco-catolic. Conform art. 12 al Diplomei Leopoldine referitoare la Biserica Unită, pentru alegerea noului episcop a fost convocat sinodul electoral, care trebuia să propună trei candidați dintre care curtea imperială urma să aleagă unul. La cererea împăratului, românii l-au propus în 1714 pe Ioan Giurgiu Patachi, un român din comitatul Solnoc, preot misionar romano-catolic, care a fost apoi acceptat de împărat și numit la 23 decembrie 1715. Pe 15 mai 1721, Papa Inocențiu XIII prin bula „Ratio congruit” a înființat eparhia pentru uniții români în orașul Făgăraș, iar episcopul Ivan Patachi a fost numit primul episcop de Făgăraș.

Eparhia pentru uniții români a fost înființată în Făgăraș, nu departe de Alba Iulia, din cauza protestelor episcopului latin diacezan de Alba Iulia care a reamintit hotărârea conciliului Lateran IV din 1215, că în aceeași localitate nu pot rezida doi episcopi catolici. Făgăraș a fost în mare parte oraș protestant localizat în munții Carpați și nu era

potrivit ca reședință pentru episcop. La 17 august 1723 episcopul Patachi a fost instalat festiv în catedrala "Sfântul Nicolae" din Făgăraș. După abia patru ani de episcopat, la 29 octombrie 1727, I.G.Patachi a încetat din viață în vârstă de abia 45 de ani. Succesorul său, Inocențiu Micu (1730-1751) a mutat reședința eparhiei la Blaj.

Unirea în mijlocul poporului român a început curând să se extindă și în 1748 Roma a înființat pentru uniții români din Oradea Mare, Vicariat Apostolic, care în 1777 a luat ființă în mod canonic ca eparhie de Oradea Mare. Până în 1853, eparhiile române Făgăraș și Oradea Mare au fost eparhii sufragane a arhiepiscopului latin de Esztergom. În 1853 Papa Pius IX a înființat prin bula „Ecclesiam Christi” mitropolia pentru românii uniți. Eparhia de Făgăraș a fost ridicată la rangul de Arhieparchie, devenind Arhieparchie de Alba-Iulia și Făgăraș, căreia i-au fost sufragane eparhiile române noi de Gherla și Lugoj, înființate în 1853 și eparhia de Oradea Mare.

În prezent Biserica Română Unită cu Roma este organizată - în conformitate cu Codul Canoanelor Bisericilor Orientale - ca Biserică arhiepiscopală majoră, cu sediul la Blaj. Arhiepiscopia majoră este compusă din Arhiepiscopia de Făgăraș și Alba Iulia, Episcopia de Oradea, Episcopia de Cluj-Gherla, Episcopia de Lugoj, Episcopia Maramureșului și una în Statele Unite ale Americii: Episcopia Greco-Catolică Română de Ohio, direct subordonată Sfântului Scaun.

*Pr. Iconom Stavrofor Protoiereu
Mihai Gherghel,
paroh în Mărcovăț*

Preotul Avram Corcea – un deschizător de drumuri

Avram Corcea a fost și a rămas o personalitate marcantă în această parte a Banatului.

Îmi permit, din materialul pe care-l am la dispoziția să fac, măcar parțial, portretul omului de cultură coșteian – preotul Avram Corcea

S-a născut în Coștei, la 14 aprilie 1868. Școala primară o termină în satul natal, liceul îl face la Beiuș, iar teologia la Sibiu.

Revine în Coștei la 1891, dându-și contribuția pentru sat și propășirea neamului.

Împreună cu Episcopul român Ciorogariu, Vasile Goldiș și alte personalități ale Banatului, participă la Congresul Naționalităților, ținut la Budapesta pe 10 iunie 1895. Acest congres avea drept scop declanșarea luptei împotriva maghiarizării.

Împreună cu intelectualitatea convoacă o conferință la Vârșeț, pe 10 aprilie 1906, cu care ocazie invită pe toți fruntașii politici români să participe la alegeri.

La alegerile dietale din 30 aprilie 1906, e ales persoană de încredere a listei avocatului vârșețean Vladimir Spătariu. Avram Corcea răspunde categoric cu „nu” la cerințele antistei comunale de-a trimite actele în limba maghiară, susținând că prin lege este garantat, ca limba română să fie limbă oficială în afacerile interne și externe ale bisericii.

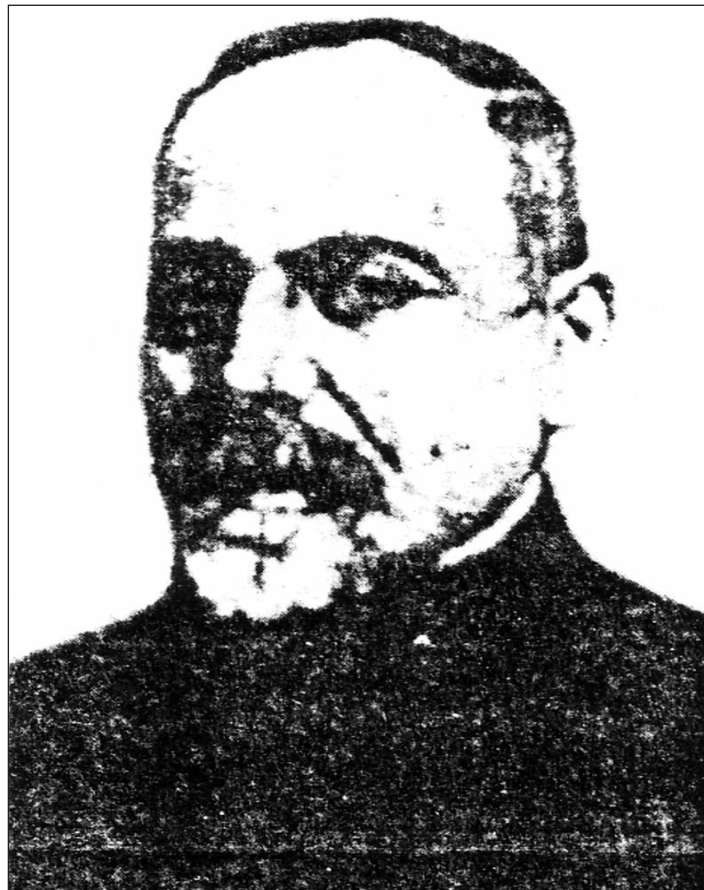
Face parte din Asociația Culturală „Astra”.

În sat, sub președenția preotului „Reuniunea de citit și cântări” înflorește, obținând succese remarcabile.

Tuturora le este cunoscut anul 1906, an când corul coșteian participă la Concursul corurilor tuturor românilor cu ocazia Expoziției jubiliare, la București. Concursul este desfășurat în „Arenale române”, corul având în repertoriu cântecele: marșul „La arme”; „Durerea Basarabiei”; „Ceasul rău” – cântec cu solo – tenor, având ca subiect luptele lui Ștefan cel Mare.

Interpretarea artistică, ținuta impecabilă, disciplina pe scenă, a adus corului: Medalia de aur a Expoziției, Diploma mare de onoare și Diploma mică de onoare. Cu acest prilej a fost decorat și dirijorul Josif Micu.

De numele lui Avram Corcea sunt legate și multe

alte succese obștești, din diverse domenii precum: Cumpărarea a 500 de jugăre de pământ pentru pășunea comunală de la groful Bisingen din Iam; Zidirea Morii celei mari din sat- societate de acțiuni; Construirea a două poduri peste Căraș; Cumpărarea pământurilor de la Sositățile „Moara călugărească” și „Moara Burului” pentru biserică, avându-se în vedere zidirea unui nou lăcaș sfânt.

Mulțumită lui „Reuniunea de citire și cântări” primește statut legal de funcționare. De numele lui se leagă înființarea Societății de acțiuni „Bănățeanu” din Coștei, precum și a băncii „Luceafărul” din Vârșeț. La fel este inițiatorul zidirii Bisericii Ortodoxe Române din Vârșeț.

Împreună cu „Reuniunea de citire și cântări” și fanfariștii organizează buna desfășurare a aeromitingului prilejuit de zborul lui Aurel Vlaicu la Vârșeț, în august 1912.

Munca lui a fost enormă având în vedere vicisitudinile vremii în care a trăit. A voit ca satul său, să propășească, să fie mereu în frunte, ceea ce ne dovedește și prin faptul că pentru ridicarea „Casei Naționale” în 1911 a pus la dispoziția satului cele

32 de jugăre de pământ arabil, întregă sesie preoțească, pentru completarea fondurilor necesare.

Își dă aportul la înființarea fanfarei în 1910, care anul trecut a aniversat 100 de ani. De numele lui se leagă și funcționarea școlii cu opt clase, în 1911. Era mereu prezent între săteni, îi încuraja, îi susținea, îndruma.

Avram Corcea era înzestrat și cu calități scriitoricești. Nicolae Iorga scrie despre cartea lui Avram Corcea cu titlul de: „Un îndrumător al țăranului român”. Cartea este „Mijloace de înaintare” (1904) sfătuiră țăranul român la propășire.

Mulțumită sânguinței acestui cărturar nu s-au pierdut baladele populare care au circulat pe teritoriul Coșteiului și nu numai. Auzite de la Vichentie Micu, lăutarul satului, Avram Corcea le-a strâns într-o carte sub numele de „Balade populare”. Despre carte profesorul dr Radu Flora în „Folclor literar bănățean” scrie: „Prima carte de producțiuni populare versificate de la noi este aceea tipărită de Avram Corcea la Caransebeș în 1899.”

Spicuind câte ceva din „Monografia Corului din Coștei” de autorii Mihai Bizerea și Viorel Selejan și din „Folclor literar bănățean” de profesorul Radu Flora, observ că preotul Avram Corcea a depus un mare efort intelectual, moral și deseori fizic în slujba neamului, a prosperității satului natal.

Pe lângă altele, am găsit patru epigrame ale aceluiași autor apărute în „Calendarul Românilor” pe anul 1904, tipărit la finea lui 1903 la Caransebeș, de Editura Tipografiei și Librăriei diecezane.

Pentru a vă da seama de modul în care scrie Avram Corcea transcriu textul:

Dreptatea

„Dreptate, n-ai vreme de alinare
Căci toți îți sparg capul fără cruțare
Și toți se miră ca de o minune
Că lipsești veșnic din astă lume!”

Unui astrângător

„Zici că: averea-i mai pe sus de toate
Și te silești întru sudori s-aduni comori;
Nu ști c-adevărul e peste toate:
Unde-s astrângători, sunt și risipitori!”

Unui risipitor

„Petrece fără-de grijă în multe desfătări
Viața așa-i plăcută și nu-ți face muștrări
C-ai moștenit avere mare părintească
Ș-ai tăi moștenitori n-au ce să moștenească!”

Maria Păuța Gașpăr

Curiozități din localitățile noastre

La Iabuca există o stradă „la etaj”

În jumătatea noastră de Banat, unde marea majoritate a satelor sunt de tip panonic – cu străzile lungi, largi și drepte, există și câteva sate, precum cele de codru, unde, lipsa de spațiu potrivit a impus nevoia să se recurgă la tot felul de soluții pentru formarea străzilor. În acest context, la Iabuca, localitate situată pe un teren ceva mai deluros, se află o stradă neobișnuită – pe două niveluri. Este vorba de strada căreia, iebucenii, tradițional i-au spus „Jărconi”, dar oficial poartă denumirea „Petru Albu”, la al cărei colț cu „Socacu mare” se găsește Biserica românească, respectiv Crucea coriștilor. Plecând de la biserică, această stradă se spindecă longitudinal în două drumuri paralele – cel din partea dreaptă, fiind cu vreo 3 – 4 metri mai sus decât cel din stânga. Astfel, locuitorii caselor din partea dreaptă a străzii, situate la piciorul „Gealului țigăniăsc”, cu niciun fel de vehicul (dacă nu ne gândim la sanie), nu pot coborî pe partea de jos a drumului din fața caselor aliniate pe malul stâng al „Ogașului vinilor”, pentru acest lucru fiind nevoiți să se ducă până la capătul străzii..., și invers.

Din datele de care dispunem, această stradă, în forma în care am descris-o, există de cel puțin 200 de ani, dar, în ultimele decenii, majoritatea caselor, rămânând fără stăpân, se transformă în ruine, indiferent de faptul că strada este și asfaltată parțial.

Când este vorba de denumirea tradițională a străzii, („Jărconi”), ar fi logic să credem că aceasta provine de la numele sârbesc „Žarko”, (la fel cum, pe o altă stradă iebucenii au numit-o „Bărbulesci”, în care, într-adevăr au predominat familiile cu numele Barbu), însă, nici în urma unei cercetări foarte minuțioase, la Iabuca, cel puțin în secolul al XIX-lea n-am identificat nici măcar un singur locuitor cu numele amintit. Probabil că vreo explicație etimologică a acestui microtoponim s-ar putea găsi, însă, deocamdată nu putem da o clarificare argumentată.

G. N.

Coștei

Predecesorii se pot mândri

Anul 2011, liber putem spune că este anul Coșteiului, localitate care marchează un secol de la înființarea Școlii Generale (1911), în același an fiind construită și Casa Națională, prima de acest gen din această parte a Banatului și 650 de ani de la prima atestare documentară a satului

Nu ne oprim aici, la Coștei a luat ființă primul cor din Banatul de Sud, Coșteiul a avut prima fanfară din satele românești care anul trecut și-a aniversat centenarul. În acest sat, a apărut primul ziar sătesc "Opinca" și s-au pus bazele revistei "Lumina", iar în toamna anului 1990 s-a constituit Comunitatea Românilor din Iugoslavia, azi Comunitatea Românilor din Serbia...

Anul acesta coșteienii, oameni sânguincioși care au dovedit de nenumărate ori voința și organizarea la cel mai înalt nivel, vor fi gazdele Festivalului de Folclor și Muzică Românească al Românilor din Voivodina – Republica Serbia.

Cititorilor revistei "Glasul Cerbiciei", referitor la falnicul sat de codru, doresc să subliniez și următoarele: Originea satului se pierde în negura vremurilor, se presupune că aici, pe malul Cărașului, primii locuitori erau dacii, strămoșii noștri. Legenda leagă numele satului de păduricile de tei din împrejur, afirmând că numele vine de la casele cu coș de tei, așa cum erau vechile case de lemn din

localitate. Sunt și alte ipoteze care afirmă că numele vine de la termenul "castel", alta de la denumirea "coșceie", ceea ce înseamnă, în graiul bănățean din zona de munte – "tufişuri".

Iată și un scurt istoric privind denumirile satului. *Kuuesd* este prima denumire a satului care apare în documentele îndepărtatului an 1361 (18 noiembrie) unde este denumit ca cetate. Nu mulți ani după acest document, în 1367 *Kuuesd*-ul era centrul districtului care cuprindea următoarele localități: Ciortea (Chorta), Vrani (Varany), Radimna (Radumlia), Iam (Iam) și Mărcina (Myrsnch).

Keu-hesd este denumirea Coșteiului din anul 1391, iar în 1404 s-a numit *Kuesthely*. Tot în acest secol schimbă denumirea în *Cosgya*. În secolul al XVIII-lea, atunci când Banatul era sub ocupația austriacă, Coșteiul avea 100 case pe când orașul de azi, Vârșețul avea numai 70 de case. Între anii 1723 – 1725 satul apare sub numele de *Custil*, iar mai târziu, în 1774 apare sub numele de *Kuschtil*. În perioada respectivă satul avea o populație cca 500 de familii românești.¹

Treptat, numărul locuitorilor sporește ajungând, în secolul al XIX-lea, la cifra de 2500 de suflete.

În baza statisticii din anul 1851 a Diecezei romano-catolice, Coșteiul numără 2149 de suflete, număr care în 1869 atinge cifra de 2455. În perioada respectivă, în localitate funcționează o școală cu patru clase. Anul 1869, are o importanță deosebită pentru viața culturală a satului, deoarece în acel an

se constituie în mod organizat corul. În anul 1911 se construiește Casa de cultură numită pe atunci Casa Națională, a cărei centenar se va aniversa în vara anului curent. Tot în acest an se hotărăște prelungirea cursurilor obligatorii la școală, de la 6 ani, cât durau până atunci, la 8 ani, prin aprobarea Consiliul parohial, căruia-i aparținea școala. Hotărârea este aprobată printr-o decizie din august 1911. Învățători au fost Petru Bizeria și Patrachie Rămneanțu, ei fiind și fondatorii primei reviste pedagogice - "Educatorul".

În anul 1918, apare pentru scurt timp, întâi la Coștei, apoi la Vârșeț, primul ziar sătesc "Opinca", care s-a menținut, cu întreruperi lungi, până în anul 2008, fiind editat de Comunitatea Locală, apoi apare ca supliment al publicației centrale a Comunității Românilor din Serbia "Cuvântul Românesc".

La inițiativa tânărului preot Avram Corcea², cu o înaltă pregătire intelectuală se reușește, cu mari eforturi, obținerea de la Ministerul de interne al Ungariei aprobarea de înființare, în anul 1897, a "Reuniunii de citire și cântări" din Coștei, care are scopul să dezvolte la membrii reuniunii dragostea cititului și a muzicii, doi factori de bază în dezvoltarea intelectuală, morală, culturală a poporului nostru.

Corul Reuniunii reprezintă cu cinste Banatul la Expoziția generală română de la București din 1906, unde cucerește Medalia de aur.

Reuniunea a fost desființată imediat după al Doilea Război Mondial, iar în anul 1948, în cadrul reorganizării instituțiilor culturale și sociale, la Coștei viața culturală se concentrează în jurul Societății Culturale "Mihai Eminescu".

Un eveniment de importanță deosebită în perioada interbelică este inițiativa unor intelectuali din Coștei să tipărească o publicație destinată românilor din Regatul Sârbilor-Croaților și Slovenilor. Astfel, pe data de 18 martie 1927, mai mulți intelectuali din Banat s-au adunat la Coștei și au hotărât editarea ziarului românesc "Nădejdea".

În anul 1940 este terminată biserica nouă construită în stil bizantin. În anul 1869, corul care a funcționat în cadrul bisericii vechi se transformă în cor laic, iar renumita fanfară din Coștei ia naștere în anul 1910. Condușă de Iosif Micu, la început

numără 27 de fanfariști. La numai doi ani de la înființare, fanfara este invitată la Vârșeț cu ocazia zborului prilejuit de Aurel Vlaicu.³

În urma unei șezători literare, la 18 aprilie 1946 la Coștei s-a înființat cercul literar "Lumina" și la doi ani de existență inițiază editarea revistei literare "Lumina", care, cu succes, apare și în zilele noastre la editura Casei de Presă "Libertatea" din Panciova.

După mai multe reuniuni, ședințe și întruniri ale intelectualilor români din Voivodina, la o ședință ad-hoc la Novi Sad, s-a hotărât ca, Adunarea de constituire a Comunității Românilor din Iugoslavia (astăzi Comunitatea Românilor din Serbia) să se țină pe 24 noiembrie 1990 la Coștei. La această reuniune istorică au fost prezenți peste 150 de invitați din aproape toate satele și orașele în care trăiesc români, ei fiind întâmpinați, în mod tradițional cu fanfara din localitate, care tocmai în ziua respectivă a marcat 80 de ani de existență și activitate.⁴

O parte bună a noilor generații coșteiene, mândri de predecesorii lor și moștenirea lăsată, încearcă să readucă satul codrean la nivelul meritat, iar încrederea care nu trebuie pusă la îndoială, desigur este și onoarea de a organiza Festivalul de Folclor și Muzică Românească al Românilor din Voivodina – Republica Serbia, aniversând și centenarele sus amintite. Încrederea trebuie clar să afirme importanța Coșteiului, care a fost o făclie aprinsă a culturii și spiritualității românești, și care continuă să lumineze cu intensitate puternică acest colț de pământ și românism.

Marin Gaspăr

1. "Monografia corului din Coștei", 1969, editată de Comunitatea Locală

2. Despre preotul Avram Corcea puteți detaliat afla din textul "Preotul Avram Corcea - un deschizător de drumuri" din numărul curent al revistei.

3. "Orizonturi Coșteiene", Coștei, nr. 1, 2010

4. "Cuvântul Românesc", Vârșeț, nr. 57, anul 2005

ÎNVĂȚĂTOR ȘI OM DE SEAMĂ DIN PETROVASÂLA

Trifu Barbu – Titu

Trifu s-a născut la Petrovasâla pe 16 mai 1916, într-o familie de țărani, din tatăl Tică și mama Elena (Lencuța) Barbu. Sora lui Trifu – Titu cu numele Vioara este născută în 1919. Școala primară (4 ani) a terminat-o la Petrovasâla. Bunicii lui Titu (Petru și Nasta Zăria) au emigrat în America, înaintea Primului război mondial

Școala veche din Petrovasâla

În acel răstimp s-a călătorit cu vaporul ca mijloc de transport la începutul secolului XX-lea. Bunicii l-au sprijinit financiar pe Titu să termine școlarizarea. Petru Zăria a fost frate cu Gheorghe Zăria, cel care a terminat liceul din Năsăud, România (tabloul elevilor păstrat de Aurelia Barbu, soția lui Titu din Ecica, în care este și bunicul Gheorghe a lui Titu care mai târziu devine avocat, este oferit Bisericii din Petrovasâla și se găsește în cancelaria casei parohiale. Tabloul a fost publicat și în revista "Familia"). Bunicii lui Titu au dorit să devină om de vază în sat. Sora lui Titu, Vioara a terminat școala de menaj și s-a căsătorit cu Bacîța la Alibunar.

Titu termină 5 ani de liceu la Panciova, iar din cauza decesului mamei întrerupe școlarizarea (școlarizarea a durat 8 ani și trebuia încă trei ani de liceu), apoi înscrie școala de învățători (Normala) în limba sârbă cu durata de 5 ani. Așadar, în anul 1937, Titu termină Școala Normală, își face stagiul militar la Goražde timp de 9 luni, la Școala de ofițeri în

Trifu Barbu - Titu

cadrul armatei. În acest răstimp a fost angajat pe post de pedagog la Liceul român din Vârșeț.

Primul post de învățător l-a avut la Sân-Mihai timp de un an. Apoi trece la Petrovasâla în anul 1938/39 unde lucrează ca dascăl alături de învățătorii contractuali, avândul coleg pe Mihai Avrames-

cu. Îl ajută mult pe învă. Miclean care era director, mai ales în administrație purtată în limba sârbă. După plecarea învă. Miclean cu soția Aneta la Vârșeț, pe post de director vine Trifu Barbu - Titu.

În perioada celui de al Doilea război mondial un grup numeros de italieni au fost cazați în școală timp de 6 luni. În perioada respectivă nu s-au ținut cursuri, iar elevii au fost repartizați în alte încăperi din sat. După plecarea italienilor din școală, în urma lor au lăsat dezordine, fiind necesară o reparație generală a școlii.

Cu multă trudă, Titu reușește să procure sticlă de la Fabrica din Panciova. Vasa Barbeș repară geamurile, anevoios, căci n-au mers trenurile.

În anul 1941, Titu Barbu se căsătorește cu Aurelia Ghilezan, originară din Ecica, pe care a cunoscut-o la Vârșeț. Soția a terminat școala de menaj la Timișoara. Aurelia are trei surori - Constanța, (care terminase facultatea de farmacie la Zagreb), Maria (a absolvit Normala la Vârșeț) și Cornelia (liceul).

Titu și Aurelia s-au cununat la

primăria de la Ecica și la biserică. În perioada când au fost în Petrovasâla, au locuit în casa învățătoarească (actualmente este ambulanta). O casă veche, bătută din pământ, unde au locuit două familii. Familia Barbu Titu și Aurelia și familia Avramescu Mihai și Giula (originară din Nicolinț).

La Petrovasâla se naște fiica lor Elena. În anul 1948 aproape că sunt forțați să plece la Alibunar și să părăsească școala din Petrovasâla. În locul lui Titu pe post de director venea înv. Petru Lațcu din Alibunar, împreună cu soția Persida Lațcu.

La Alibunar s-a înființat școala cu opt ani și era nevoie de cadre. Nici la Alibunar, soților Barbu nu le-a surâs norocul, căci nu aveau locuință liberă dat fiindcă înv. contractual Șandru încă nu a plecat cu soția Neli Bayer la Nicolinț. Așadar, soții Barbu rămân la Alibunar anul școlar 1948/49. Titu a fost supraîncărcat cu obligații precum secretar la școală, învățător și bibliotecar. Autoritățile l-au constrâns pe Titu să meargă la țărani și să-i convingă să dea "Obavezul", însă el nu a putut face acest lucru, refuzând.

După un an de zile, înv. Lațcu din nou vrea să revină în satul lui Alibunar, și-i propune lui Titu să revină la Petrovasâla. Titu nu acceptă. Pe post de director la școala din Petrovasâla vine înv. Nicolae Vârzoc. Titu cu soția se stabilesc la Iancov Most (Iancaid) unde rămân 3 ani. La Iancaid nu a existat nici medic, nici drum, nici tren, nici gară. Aici Titu înființează cor bărbătesc și ocupă locul II (25 coriști) la competițiile corale.

De la Iancaid pleacă la Ecica în 1951 pe post de învățător, iar apoi devine director. Înființează despărțământul cu opt ani (au avut doar 4 clase). La Ecica se naște și fiica Maria.

În perioada 1953 - 1958, Titu a fost director și pe temeliile școlii nemțești construiește școala mixtă româno-sârbă.

Până în anul 1979 lucrează ca profesor de muzică. Menționăm

Petrovasâla veche - fântâna

că, învățătorul Titu a înființat corul laic la Ecica, a condus corul și a înființat corul școlar. În v. Titu l-a cunoscut pe compozitorul petrovician, Ion Crișan.

Titu Barbu a fost rudă cu artistul George Barbu.

Amintim perioada anilor 1939 - 1948 când Titu a fost angajat la școala din Petrovasâla și a colaborat cu înv. Avramescu. Cei doi au înființat corul pe patru voci, două voci a pregătit înv. Titu și două înv. Avramescu. Printre coriști găsim intelectuali, învățători contractuali și petroviceni din sat. Titu Barbu a fost membru la asociația "Astra".

Într-o ordine cronologică putem enumera directorii la Petrovasâla: germanul Șvan, înv. Gheorghe Miclean, Titu Barbu, Petru Lațcu, Nicolae Vârzoc... Tot aici amintim și pe înv. Tavi Secheșan-Goaga, învățător din Petrovasâla care o perioadă a lucrat la Torac și a fost membru fondator al orchestrei "Lira", împreună cu Todor Petrovici Bocăluț. Tavi, revine apoi la Petrovasâla, iar Bocăluț continuă cu orchestra.

În rândurile dascălilor petroviceni înv. Titu Barbu a lăsat o amprență însemnată în învățământ, activității școlare și extrașcolare, instruirea corurilor, adică în activitatea culturală și educativă. Dacă soarta și destinul nu-l ducea din satul lui natal, suntem convinși că și activitățile școlare culturale din Petrovasâla erau mai intense, iar contribuția lui Titu, fără îndoială, ar fi lăsat urme adânci în cultura și istoria Petrovasâlei.

Învățătorul Trifu Barbu - Titu s-a stins din viață la 18 mai 1998 la Ecica, înconjurat de soția Aurelia și fiicele Elena și Maria.

Actualmente soția Aurelia trăiește împreună cu fiica Elena la Ecica, iar fiica Maria este stabilită la Zrenjanin și lucrează ca farmacistă.

Traian Trifu Căta

Notă:

Aceste date despre viața învățătorului Trifu Barbu - Titu le-am cules de la soția lui Aurelia și fiica Elena.

DIN ISTORIA MORILOR DE APĂ

Moara cu „Cindă”

Referitor la morile de apă cu ciutură în Banat, există numeroase urme scrise, care confirmă prezența lor din secolul al XIV-lea. Într-un inventar al moșiei Valea din Caraș-Severin, din 1377, printre bunurile imobile este menționată și o moară cu palete. În următoarele decenii sunt pomenite morile pe apa Bârzăvii și pe apa Pogăniciului¹

Totuși, pentru Banat, moara cu „cindă” constituie un caz aparte, precum și casa cu „cindă”, răspândită în satele din jurul Topletului, Moldova Nouă, în zona Vârșetului (Straja, Coștei, Srediștea Mică, Mesici, Sălcița), respectiv în toate așezările cu olteni stabiliți în Banat în cursul secolului al XVIII-lea.

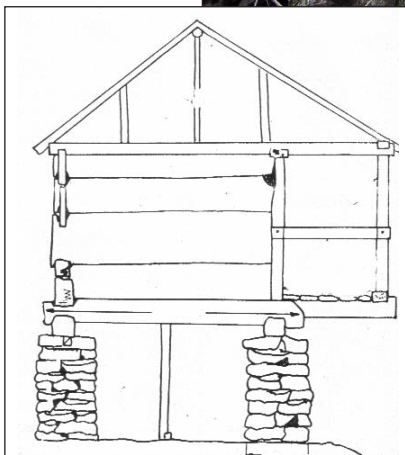
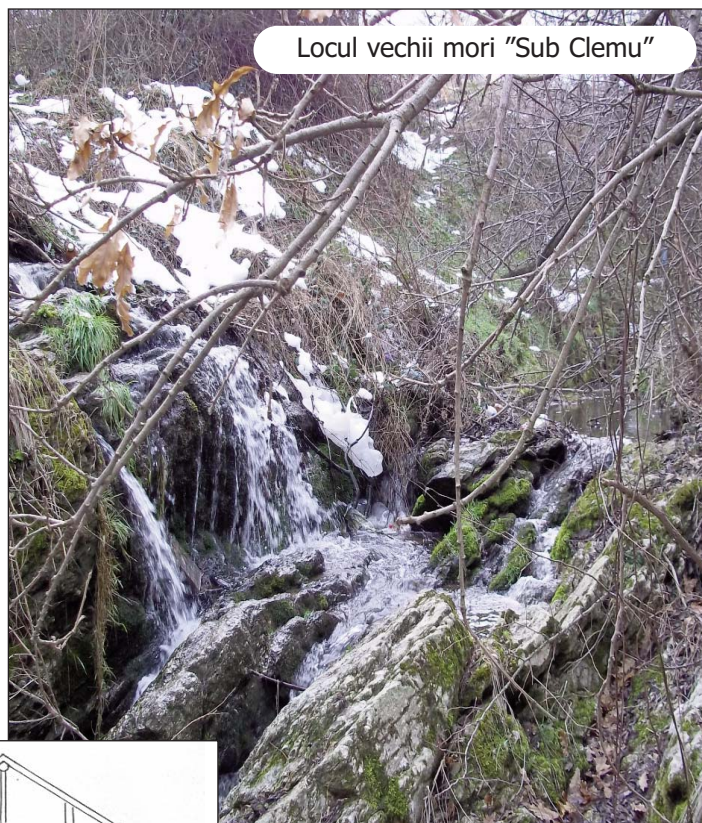
Pentru cunoașterea generală este nevoie de o cercetare amănunțită și un studiu aprofundat în ceea ce privește morile cu „cindă” din Voivodina, adică Banatul de munte și Valea Cărașului.²

În scurta noastră incursiune vom încerca să elucidăm documentar unele aspecte, apariția și locația celei mai vechi mori cu „cindă” din această parte a Banatului, fiind vorba de moara mănăstirească din Srediștea Mică.

Pârâiașul srediștean, denumit „Ogașul Mare”, „Jeruga” sau „Ogașul Pârneaorii” are izvorul principal la altitudinea de 162 metri, considerându-se, că are cea mai mare cădere dintre toate pârâiașele Munților Vârșeteni, în medie 207 metri la fiecare kilometru. În aval de Srediștea Mică, în pârâiașul Pârneaorii se varsă „Ogașul cu soc”, în locul denumit descriptiv sub Clemu.³

La jumătatea secolului al XVIII-lea, la Srediștea Mică, sub Clemu (locul unde cele două pârâiașe se fuzionează), exista o moară de apă, încă din anul 1756. Moara de apă cu „cindă”, pisa (funcționa) în timpul când pârâiașul avea debit maxim, în anotimpul ploilor, adică în perioada de primăvară și toamnă. Pe de altă parte este cunoscut că pârâiașul Pârneaorii în condiții obișnuite are puțină apă, care se varsă în Râțul vîrșețean. În starea maximă, acest pârâiaș putea avea până la 6m³/s de apă, când moara mănăstirească a putut să piseze.⁴

Moara mănăstirească cu „cindă” a fost construită în anul 1756, când viața monahală era condusă în această veche vatră românească de starețul Iosif (Pamfil). Din bilanțul (venitul, cheltuiala) mănăstirii în perioada anilor 1754-1775, pentru cele necesare construirii morii s-au achiziționat: patru pietre de moară de apă, mănăstirea a plătit 86 florinți, 12 saci confecționați din piele de capră tăbăcit pe partea fără păr – 16 fl., pentru vânturătoare (ciur) de fier – 32 fl., grinde de lemn – 20 fl. și diverse piese – 100 fl. În apropierea morii de apă, se găsea o fântână zidită din piatră. În anumite perioade în lipsa cerealelor, se aducea la măcinat rădăcini din pir uscat la soare sau pe cuptor.⁵ Elementul definitoriu în arhitectura

acestor râșnițe îl constituie „cinda”, un mic foisor construit pe două grinzi, în fața ușii de acces în moară. Moara cu „cindă” este specifică zonei montane, cu ape reze și debit scăzut, acționate prin forța apei. Elementul tehnic caracteristic este ciutura compusă dintr-un buciune cilindric, în care sunt fixate radier un număr variabil (14-16) de lopeți (aripi) de forma unor linguri scobite cu țesla în lemn de plop, salcie sau paltin. Pornitorul și opritorul morii se făcea cu ajutorul opritorului, cunoscut sub denumirea „posadă”. Acoperișul era construit din stâlpi de stejar. Capacitatea de măcinare de 25-30 kg, se realiza într-un răstimp de 24 ore și reprezenta mai mult un mijloc de satisfacere a necesităților mănăstirești, iar ca unitate de capacitate se folosea oca, egală cu 1.25 litri.⁶

Moara de apă mănăstirească din Pârneaora reprezintă o etapă importantă în dezvoltarea comunității, constituind un document viu, menit să păstreze imaginea modului de viață din Banat. Din păcate, moara mănăstirească nu mai există, însă a rămas denumirea, locul și documentele care fac referință la bijuteria sredișteană de odinioară.

drd. Dorinel Stan

1. Victor Montogna, „Banatul românesc în cele dintâi veacuri ale stăpânirii ungurești”, RISBC, XII, 1943, Timișoara, pag. 288
2. „Râșnițele de pe pârâul Morilor din Taplet”, Nicolae Țăranu, Studii și comunicări, etnografie, istorie, Caraș-Severin, 1974, pag. 64
3. „Glasul Cerbiciei”, Vârșeț, nr. 4, 2009, pag. 20
4. Arhiva St. Microfilmele Austria, rola 151, București
5. Arhiva Mănăstirii Mesici, cutia IF, legătura pe 1775, Venitul și cheltuiala din 1754-1775
6. Studii și comunicări, etnografie, istorie, Caraș-Severin, 1974, pag. 71

SOCIETĂȚI CULTURALE ROMÂNEȘTI DIN VOIVODINA ÎN PRIMELE DOUĂ
DECENII POSTBELICE

SOCIETATEA CULTURALĂ "DOINA" DIN ALIBUNAR

Scris de drd. Dorinel Stan

Căminul Cultural

Corul

La Alibunar activitatea culturală organizată începe odată cu înființarea "Reuniunii de cântece" (Pevačko društvo) în anul 1886, care în anul 1923 se numește "Zora", fiindcă au fost incluși deopotrivă și români și sârbi, iar până în anul 1872, cele două etnii au avut biserică și preot comun. Corul este compus din 28 membri, iar dirijor a fost învățătorul Teodor Petrișor (venit din România).¹ Primul cor mixt românesc condus de Iulian Popovici a fost înființat în anul 1895. În primul război mondial, corul și-a întrerupt activitatea. Reuniunea de cântări și citire "Doina" a fost înființată în 1923 (după unii autori în 1925), în cadrul Bisericii Ortodoxe Române din localitate. Din anul 1930, în fruntea corului s-a găsit țăranul Stevan Almăjan, apoi fiul său Vichentie –Chenta Almăjan, care conduce corul până în anul 1935. În anul 1907 corul participă la concursul corurilor de la Biserica Albă, iar în 1912 la Festivalul corurilor bănățene de la Timișoara.²

Din anul 1935, la pupitrul dirijorului a revenit Petru Lațcu și conduce corul până în anul 1965. În perioa-

da anilor 1943-1946 în fruntea corului se găsește învățătorul contractual Alexandru Crișan, iar corul atinge apogeul sub bagheta lui.³

După al doilea război mondial, corul din Alibunar desfășoară o activitate bogată.

Pe lângă corul bisericesc care până la sfârșitul celui de al doilea război mondial a fost și cor laic, în 1946 și-a început activitatea corul mixt laic, înființat și condus de învățătorul Octavian Trifu. În anul 1951

Zăria Bârnea (elev al Școlii Normale din Vârșeț) a înființat și dirijat corul mixt al elevilor și tinerilor din localitate, iar mai târziu instruieste și fanfara.

Printre coriștii perioadei postbelice s-au distins: Ștefan Gean Găicioni (a cântat la cor 72 de ani), Jivan Jacă Stângu, Dimitrie Lațcu (dirijor-corist), Nicolae Olaru, Gheorghe Murgu, Zăria Bârnea, Nicolae Simici, Iosif Sean, Nicolae - Nica Olariu, Paia Rujan, Pau Olaru, Trăian Negru, Trăian Bârnea, Moise-Cornea Olaru, Valeriu Caragea, Pavel Stângu, Moisă Dalea, Iosif Lațcu, Trăian Clepan, Gavrilă Bojin, Filip Șoșdean, Nicolae Duluș, Petru Șamant, Mihai Olaru, Ioța Bocșan, Paia Zăria, Cornel Baba, Milan Roșu, Ion Gherga, Moisă Stângu, Dimitrie Marina, Trăian Mengher, Octavian-Tavi Clebet, Păun Boroancă, Ioța Olaru, Zăria Berlovan, Ion Bojin, Petru Sabin, Gheorghe Gean, Trăian-Trifu Trăica, Dimitrie Murgu, Gheorghe Lațcu, Iosif Gean, Dimitrie Gătăianț, Pau Stângu, Cornel Iovanov, Iosif Olaru, Iosif Bojin și mulți alții.⁴

Corul mixt în anii cincizeci ai secolului trecut a numărat 40 de coriști. Din repertoriul corului "Doina" din Alibunar amintim: "În poenită", "Trageți hora", "Haz de necaz", "Negruța", "Cătălina" și altele.⁵

Fanfara

Fanfara din Alibunar înființată în 1923 este a treia fanfară românească din Voivodina (după Coștei și Deliblata) în cadrul Reuniunii "Doina". Inițiativa a aparținut dr Ioan Jianu, jurist și deputat popular, Emil Jianu, comerciant, Nicolae Popovici, preot și Adam Gherga, țaran. Primul instructor al fanfarei a fost Pantelie Drăghici din Coștei, apoi Petru Lațcu, iar din 1930 conducător este țaranul Stevan Almăjan. Între anii 1943-1947 în fruntea fanfarei se găsește învățătorul Alexandru Crișan.⁶ În perioada 1947-1950 un instructor excelent al fanfarei "Doina" a fost dirijorul de origine italiană, Alberto Berto Manzano. Din anul 1950 și până în 1954, periodic a pregătit fanfara Octavian Trifu, Petru Jurca (Vlaicovăț) și Zăria Bârnea junior, iar din anul 1954 Petru Jurca, care timp de 43 de ani a condus formațiunea muzicală. Pe parcursul anilor fanfara "Doina" s-a prezentat la numeroase manifestări culturale, festivaluri, aniversări și funeralii. Amintim: Vârșeț, Begheiți, Ecica, Sărcia, Uzdin, Vladimirovaț și altele.⁷

În perioada 1945-1962 membrii fanfarei "Doina" au fost: Andrei Șoșdeanu-Puiu (piculină), Nicolae Ciura (flaut-taragot), Nicolae Trifu, Aurel Roșu, Petru Țăran, Filip Șoșdean (clarinet), Iovan Niță - Iacob, Trăian Picioane, Octavian Clepan, Petru Roșu, Iosif Olaru, Ștefan Gean (toți au cântat la fliorn), Valeri Jurca, Iosif Bojin, Trăian Costici, Gheorghe Gean, Dimitrie Ghegea (bas, fliorn), Nicolae Mărgan (eufoni), Trăian Popa, Gheorghe Murgu, Ioța Mengher, Nicolae Nica Olaru, Petru Toth

*trompete), Valeriu Iacob, Trăian Gean, Moise Cornea-Arapu, Petru Mureșan, Pavel Stângu (bas), Iosif Tămaș, Pișta Vereș (toba mică), Ilia Gean (corn, bas și talere), Iosif Bojin-Bagea (talere), Milan - Lanî Roșu, Gheorghe Gean Stănconi (toba mare), Moisă Gean, Vichentie Trifu, Cornel Iovanov, Petru Muntean, Iosif Lațcu și Nicolae Murgu.⁸

Orchestra

La Alibunar, deja în anul 1925 a existat un taraf de tambure care a interpretat melodii sârbești. În perioada postbelică, prima orchestră de muzică populară românească a fost înființată în anul 1950. Inițiatorii au fost: Iosif Berlovan (conducătorul), Octavian Trifu și Zăria Bârnea. Orchestra a fost numită "Doina" și încadrată în S.C. "Doina" și SC "Nușic". Mai târziu orchestra schimbă denumirea în "Unirea".⁹

În perioada anilor 1950-1962, din orchestră au făcut parte următorii instrumentiști: Iosif Berlovan - tata Leka, Vichentie Almăjan (vioară), Zăria Bârnea (învățător, violină și chitară), Todor Ghilezan (violină), Momșilo Moma Șilimonovici (chitară), Iosif Rașcu (violină), Milan Iorgovan (violă), Petru Bojin Fini (vioară), Ilia Gian (contrabas), Valerin Jura (tambal și taragot), Vasile Dan - Vaia (tambal), Viorica Rașcu (violinistă), Predrag Bata Rojici, Milutin Mile Todorov, Toma Șain, Sava Cole Krstici, Petru Jenaru din Satu Nou (toți au cântat la acordeon).¹⁰

Formația de dansuri

În perioada anilor 1950-1955 a existat o formație de "călușari" cu următorii membri; Iosif Almăjan (vătaf), Gheorghe Murgu, Filip Lipa Berlovan, Iosif Olaru, Traian Popa, Nicolae Olaru, Mihai Bojin, Zăria Gean Ciucu, Nicolae Gean, Nicolae Ciura, Moise Barcă și Iosif Lațcu. În anul 1950 este reînființată

formația de dansatori alcătuită din elevi de la școlile medii; Eufrozina Cornea, Zăria Bârnea, Emilia Stan, Iosif Gean, Elena Caragea, Pavel Stângu, Emilia

Popa, Traian Popa, Viorica Lațcu, Aron Lațcu, Măria Berlovan, Ion Broștean, Emilia Berlovan, Iosif Olaru, Gheolina Broșteneanț, Nicolae Ciura, Măria Șoșdean și Ștefan Gean.¹¹

Formația de teatru

În perioada postbelică, amatorii artei Thalia în cadrul SC "Doina" în anul 1948 pun în scenă piesa "Haplea la stăpână". Cea mai intensă activitate teatrală s-a desfășurat între anii 1950-1960. În perioada de glorie, printre alte piese au fost puse în scenă și piesele: "Moș Moisa Păcurarul", "Lumea", de Branislav Nušić, "Piatra din casă" de V. Alexandri, "Puiul codrului" de Nicolae Tintariu, "O scrisoare pierdută" și "O noapte furtunoasă" de I. L. Caragiale, "Doamna ministru" de Branislav Nušić, "Țiganul boier", "Făt Frumos" și altele.¹² În anul 1958 s-a ajuns la fuziunea celor două secții (românească și sârbească) de teatru.¹³ Dintre amatorii care s-au remarcat la realizarea acestor piese amintim: Iovan Niță Iacob, Aurel Roșu, Ioța Tamoș, Roman Sfera, Petru Lațcu (învățător), Ilia Gean, Emilia Barbu (învățătoare), Virginia Ginuța Popovici (învățătoare), Petar Radojčić, Filip Lipa Berlovan, Gheorghe Bosioc (învățător), Milutin Mile Todorov, Iosif Berlovan, Filip Bojin (învățător), Todor Ghilezan, Constantin Ureche (învățător), Livia Ardelean Bojin, Trăian Traicu, Victoria și Octavian Trifu, Vinca Crăciun, Ana Barbu, Iosif Almăjan, Trăian Picioane, Ana Oca, Mărioara Cornea Berariu, Petru Buțu, Reji Kovaci și alții.¹⁴

În primele decenii postbelice s-au remarcat următorii președinți ai SC "Doina" din Alibunar: Valer

Caragea, Gheorghe Bosioc, Octavian Trifu și alții.

Comitetul societății în anul 1951 avea în componență 21 persoane și anume: Octavian Trifu, președinte, Gheorghe Bosioc, vicepreședinte și membrii: Valer Caragea, Constantin Ursache, Filip Bojin, Gheorghe Roșu, Pătru Lațcu, Dimitrie Gherga,

Piesa: "Ce dracu se întâmplă cu trenul ăsta", 2009

Dimitrie Miloș, Zăria Trifu, Gherghe Murgu, Aurel Roșu, Pepi Lațcu. În calitate de conducători de secții în comitet au intrat: Petru Jura, Pătruț Lațcu, Zăria Bârnea, Marina Stefan, Victoria Trifu, Dalea Moise și Iosif Berlovan. Comitetul de control a fost alcătuit din trei persoane: Luca Gherga, Gherghe Stan și Vinuca Crăciun. Secția de dramă funcționa cu 24 membri, fanfara 18, corul mixt 38, grupul de folclor 22, orchestra 8 membri activi.¹⁵

1. Grup de autori, "Monografia Alibunarului", Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, pag. 101
2. Costa Roșu, "Corurile noastre bănățene", Contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc, Panciova, Libertatea, 1992, pag. 47
3. Anton Eberst, "Muzički amateri Vojvodine", Novi Sad, I.P. Prosveta, 1974, pag. 41
4. Grup de autori, "Monografia Alibunarului", Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, pag. 109
5. Almanahul "Libertatea", Panciova, Libertatea, 2006, pag. 94-98
6. Ibidem
7. Mirča Maran, "Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945-1952", Vrșac, Viša škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2009, pag. 179
8. Grup de autori, "Monografia Alibunarului", Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, pag. 113
9. Informații furnizate de la Pompiliu Sfera din Alibunar
10. Grup de autori, "Monografia Alibunarului", Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, pag. 115
11. Ibidem
12. "Libertatea", Vârșeț, 26 octombrie 1958, pag. 7
13. "Libertatea", Vârșeț, 26 aprilie 1959, pag. 5
14. Grup de autori, "Monografia Alibunarului", Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, pag. 129
15. "Libertatea", Vârșeț, 7 ianuarie 1952, pag. 4

Glasul Cerbiciei - publicație editată de "Români Independenți din Serbia"

Pentru abonamente și publicitate, vă rugăm să contactați tel: +381 13 834-125; 833-388; 836-808; +381 04 1195 384; +381 69 732207 sau e-mail-ul: romanii.independenti@gmail.com; maringaspar@gmail.com; sdorinel@gmail.com

Cont curent: Nezavisni Rumuni Srbije, Vojvođanska Banka a.d. Novi Sad - Vrșac:

320005063997 și cont valutar: Vojvođanska Banka a.d. Novi Sad - Vrșac: **320005064385**

Reproducerea parțială sau integrală se poate numai cu acordul editorului.

Acest număr a fost sprijinit de CNMNR - Departamentul pentru Informare

**Români din zona
Banatului de munte**

